

Oswald Spengler, prorok svjetskog kaosa

Predavanja i članci (Das Goetheanum)

Rudolf Steiner

SD 198,214,36

SADRŽAJ

Predavanje I	Spenglerova „Propast Zapada“	2 srpnja 1920	2
Predavanje II	Oswald Spengler (prvi dio)	6 kolovoza 1922	10
Predavanje III	Oswald Spengler (drugi dio)	9 kolovoza 1922	23
Članak I	Spenglerove perspektive svjetske povijesti	13 kolovoza 1922	32
Članak II	Bijeg od razmišljanja	20 kolovoza 1922	36
Članak III	Spenglerov fiziognomijski pogled na povijest	27 kolovoza 1922	39
Članak IV	Spenglerova povijest napuštena od duha	3 rujna 1922	42

PREDAVANJE I

O SPENGLEROVOJ PROPASTI ZAPADA

Onaj tko se danas malo osvrne u Njemačkoj, ali ne na vanjske stvari već s okom duše; onaj tko vidi ne samo ono što se nudi slučajnom posjetitelju, koji rijetko sazna pravo stanje tijekom svog posjeta; onaj koji se ne drži činjenice da iz nekoliko dimnjaka ponovno dimi i vlakovi stižu na vrijeme; onaj tko u nekoj mjeri može pogledati u duhovnu situaciju; takva osoba vidi sliku koja je simptomatična ne samo za ovo područje već za cjelokupno propadanje naše svjetske kulture u sadašnjem ciklusu. Danas bih vam na nešto želio ukazati, na uvodni način, na psiho-duhovni simptom koji je daleko značajniji nego što mnoge uspavane duše čak i u Njemačkoj dopuštaju sebi i sanjati o tome.

U staroj Njemačkoj danas vladaju odumiranje i propast, a vanjske stvari koje sam spomenuo ne mogu nas o tome obmanuti. Ali to nije ono na što sada želim ukazati, jer tijekom svjetske povijesti često vidimo kako nastupa odumiranje a potom iz odumiranja ponovno izbijaju impulsi prema gore. Međutim ako prosuđujemo izvana, temeljeći naše mišljenje na pukom običaju i rutini govoreći da će ovdje sve ponovno biti baš kao što je bilo ranije, tada ne vidimo izvjesne simptome koji leže dublje. Jedan takav simptom (ali samo jedan od mnogih), psiho-duhovni simptom kojeg vam želim predstaviti, izvanredan je utisak koji je napravila knjiga Oswalda Spenglera „Propast Zapada“, koja je već simptomatična i po tome što se mogla pojaviti u naše vrijeme. To je debela knjiga i naveliko čitana, knjiga koja je napravila izvanredno dubok utisak na mlađu generaciju danas u Njemačkoj. A osobita stvar je da autor izričito navodi da je osnovnu ideju ove knjige smislio, ne tijekom rata niti poslije rata, nego već par godina prije katastrofe 1914.

Kao što sam rekao, ova knjiga pravi posebno jak utisak na mlađu generaciju. A ako pokušate osjetiti ono što je teže procijeniti, stvari koje su između linija, tada ćete biti posebno pogođeni. U Stuttgartu sam nedavno morao održati predavanje studentima tehničkog koledža, i na ovo sam predavanje otišao u potpunosti pod dojmom „*Propasti Zapada*“ Oswalda Spenglera. Debeli je to knjiga. Debele knjige su sada skupe u Njemačkoj, a ipak je dosta čitana. Shvatiti ćete skupoću kada vam kažem da pamflet koji je koštao pet šilinga u 1914-oj sada košta trideset pet šilinga. Naravno, knjige nisu poskupile u istom omjeru kao pivo, koje sada košta deset puta više nego u 1914. S knjigama uvijek treba skromnije, čak i pod sadašnjim nemogućim ekonomskim uvjetima. Ipak porast cijena knjiga pokazuje što se ekonomskom sustavu dogodilo zadnjih par godina.

Sadržaj ove knjige lako je opisati. Ona pokazuje kako je kultura Okcidenta sada došla do točke koju je, u određenom periodu, također bila dosegla propala kultura starog Orjenta, Grčke, i Rima. Spengler na striktno povijesni način izračunava da potpuni pad kulture Okcidenta mora biti ostvaren sa godinom 2200. Na mom javnom predavanju u Stuttgartu vrlo sam ozbiljno razmatrao Spenglerovu knjigu, također se žestoko suprotstavio. Ali danas sadržaj ovakve stvari nije toliko važan. Važnije od sadržaja ili psiho-duhovnih kvaliteta knjige je to da li autor (bez obzira kakav pogled na život može usvojiti) ima duhovne kvalitete, da li je on osobnost koju se može uzeti ozbiljno, ili čak visoko cijeliti, na duhovni način. Autor ove knjige je, izvan svake sumnje, takva osobnost. On je potpuno ovladao s deset ili petnaest znanosti. On ima prodoran uvid o cjelokupnom povijesnom procesu, dokle god je povijest stigla. A također ima nešto što današnji ljudi gotovo nikada nemaju, zdravo oko za pojave propadanja civilizacija današnjice. Postoji fundamentalna razlika između Spenglera i onih koji ne shvaćaju prirodu impulsa propadanja i koji pokušavaju svašta ne bi li iz ideja o raspadanju izvukli neku pojavu kretanja prema gore. Da nije srceparajuće moglo bi biti smiješno vidjeti kako se ljudi s tradicionalnim idejama cijelima prožetim raspadanjem susreću danas na konferencijama i vjeruju da iz opadanja pomoću programa mogu stvoriti napredak. Čovjek kao Oswald Spengler, koji zaista nešto zna, ne prepušta se takvoj obmani. On kao precizni matematičar proračunava brzinu našeg propadanja i izlazi s predviđanjem (koje je više od nejasnog proricanja) da će s godinom 2200 ova kultura Okcidenta pasti u potpuni barbarizam.

Ova kombinacija općeg vanjskog propadanja, posebno na psiho-duhovnom polju, s otkrivenjem ozbiljnog mislioca da je takvo propadanje nužno u skladu sa zakonima povijesti — ova kombinacija je nešto izvanredno, i to je ono što je napravilo tako snažan utisak na mlađu generaciju. Danas nemamo samo znakove propadanja, imamo teorije koje propadanje opisuju kao nužno na dokazivi znanstveni način. Drugim riječima, nemamo samo opadanje već i teoriju propadanja, i to strašnu teoriju. Lako se može pitati gdje nalazimo snage, unutarnje snage volje, koje potiču čovjeka da ponovno radi prema usponu, ako su naši najbolji ljudi, nakon pregledavanja deset ili petnaest znanosti, došli do točke da kažu da to opadanje nije samo prisutno već i da se može dokazati kao što se mogu i pojave u fizici. To znači da je počelo vrijeme kada vjerovanje u propadanje nije predstavljeno od najgorih ljudi. Stalno možemo naglašavati kako su zbilja ozbiljna vremena, i kolika je greška prespavati ozbiljnost vremena.

Ako netko dokuči urgentnost situacije, vođen je do pitanja: kako možemo usmjeriti naše razmišljanje da pesimizam prema zapadnoj civilizaciji ne izgleda prirodan i očigledan dok povjerenje u novi uspon izgleda kao obmana? Moramo pitati postoji li nešto što nas još može izvući iz ovog pesimizma. Upravo način na koji Spengler dolazi do svojih rezultata iznimno je zanimljiv

za znanstvenika duha. Spengler ne razmatra jednu kulturu kao oštro razgraničenu kao što to mi radimo kada, na primjer, unutar post-atlantskog perioda razlikujemo indijsku, perzijsku, egipatsko-kaldejsku, grčko-latinsku, i sadašnju kulturu. On nije upoznat sa znanošću duha, ali na određeni način, on također razmatra takve kulture. On na njih gleda pogledom znanstvenog istraživača. On ih ispituje metodama koje su se zadnja tri ili četiri stoljeća razvile u zapadnoj civilizaciji i bile usvojene od svih koji nisu pristrani uskom tradicionalnom vjerom, katolici, protestanti, monisti, itd. Oswald Spengler je čovjek koji je potpuno prožet modernom materijalističkom znanošću. I on promatra uspone i padove kultura — orijentalne, indijske, perzijske, grčke, rimske, moderne okcidentalne — kao što bi promatrao organizam koji prolazi određeni djetinjstvo, vrijeme sazrijevanja, i vrijeme starenja, i zatim, kada je ostario, umire. Tako Spengler razmatra pojedine kulture; one prolaze djetinjstvo, zatim zrelost, i zatim starost, i zatim one umiru. A dan smrti naše sadašnje okcidentalne civilizacije će biti godina 2200.

Samo prvi svezak knjige je sada dostupan. Onaj tko pusti ovaj prvi svezak da radi na njemu nalazi striktno teoretsku opravdanost i dokaz propadanja, a nigdje ni iskre svjetla koje pokazuje na uspon, ničega što ima bilo kakvu naznaku rasta. Ne može se reći da je ovo pogrešna metoda razmišljanja za znanstvenika. Jer ako razmatrate život danas i ne prepustite se obmani da plod budućnosti može rasti iz bestjelesnih programa, tada vidite da se kretanje prema gore nigdje ne pojavljuje u onom što većina ljudi prepoznaje u vanjskom svijetu. Ako rastuće i padajuće kulture razmatrate kao organizme, i zatim pogledate na *našu* kulturu, našu cijelu okcidentalnu civilizaciju, kao organizam, onda možete samo reći da Okcident umire, silazi u barbarizam. Nemate nikakvu indicaciju gdje bi se kretanje prema gore moglo pojaviti, gdje bi se drugo svjetsko središte moglo formirati.

Propast Zapada je knjiga s duhovnim kvalitetama, temeljena na pronicljivom promatranju, i napisana iz stvarne prožetosti modernom znanošću. Samo naša uobičajena lakomislenost može ignorirati ovakve stvari.

Kada se nešto ovakvo pojavi, kod promatrača svijeta pojavi se ona povijesna zabrinutost o kojoj sam toliko često govorio i koju ukratko mogu okarakterizirati sljedećim riječima: onaj tko doista postane upoznat s unutarnjom prirodom onog što radi u socijalnom, političkom, i duhovnom životu, onaj tko vidi kako sve što tako radi teži prema propadanju — takva osoba, ako poznaje znanost duha kakva se ovdje podrazumijeva, mora kazati da oporavka može biti samo ako ono što nazivamo mudrost inicijacije ustruji u ljudsku evoluciju. Jer ako ova mudrost inicijacije bude od ljudi potpuno ignorirana, ako bude potisnuta, ako ne bude mogla igrati ulogu u daljnjem razvoju čovječanstva — što bi bila nužna posljedica? Vidite, ako pogledamo na staru indijsku kulturu, to je kao organizam po tome što ima djetinjstvo, zrelost, starenje, opadanje i smrt; onda se nastavlja. Potom imamo perzijsko,

egipatsko, kaldejsko, grčko-latinsko, i naše vlastito vrijeme, ali uvijek imamo nešto što Oswald Spengler ne uzima u obzir. To mu je zamjerilo nekoliko njegovih oponenta. Jer dosta je toga već bilo napisano protiv Spenglerove knjige, mnogo pametnije nego je to iznimno jednostavan članak od Benedetta Croce-a. Croce, koji je osim ovoga uvijek pametno pisao, odjednom sa Spenglerovom knjigom postaje glupan. Ali Spengleru je ukazano da kulture nemaju uvijek samo djetinjstvo, zrelost, starenje, i smrt, one sebe nastavljaju a tako će također biti i u ovom slučaju; kada naša kultura umre godine 2200, ponovno će nastaviti sebe. Jedinstvena stvar ovdje je da je Spengler *dobar* promatrač i stoga ne nalazi trenutak nastavljanja i ne može govoriti o sjemenu negdje u našoj kulturi, već samo o znakovima opadanja koji su njemu kao znanstvenom promatraču očigledni. A oni koji govore o tome da kulture sebe nastavljaju nisu znali kako reći bilo što osobito pametno o ovoj knjizi. Jedan vrlo mlad čovjek je iznio zbrkani misticizam u kojem govori o ritmu svijeta; ali to ne daje ništa što dokumentirani pesimizam može transformirati u optimizam. I tako iz knjige Spenglera slijedi da će pad doći, ali da neće slijediti kretanje prema gore.

Ono što Spengler čini je da znanstveno promatra djetinjstvo organizma koji je kultura ili civilizacija, njegovu zrelost, pad, starenje, smrt. Promatra ih različitim epohama na jedini način na koji, u biti, netko može promatrati znanstveno. Ali onaj tko može malo dublje pogledati u stvari zna da je u starom životu Indije, osim vanjske civilizacije, tamo živjela inicijacijska mudrost prvobitnih vremena. A ova inicijacijska mudrost prvobitnih vremena, koja je još moćna u Indiji, umetnula je novo sjeme u perzijsku kulturu. Perzijske misterije su već bile slabije, ali još su mogle umetnuti sjeme u egipatsko-kaldejsko vrijeme. Sjeme se također moglo prenijeti u grčko-latinski period. I potom se struja kulture nastavila takoreći zakonom inercije u naše vlastito vrijeme. *I tamo se isušuje.*

Ovo se treba osjetiti, a oni koji pripadaju našoj znanosti duha mogli su to osjećati dvadeset godina. Jer jedna od mojih prvih napomeni u vrijeme osnivanja našeg pokreta bila je da, ako želite usporedbu za ono što kulturalni život čovječanstva donosi izvana, to možete usporediti s deblom, lišćem, cvjetovima, i tako dalje, stabla. Međutim ono što mi želimo umetnuti u tu kontinuiranu struju može se usporediti samo sa srži stabla; mora se usporediti s aktiviranjem snaga rasta srži. Time želim istaknuti da kroz znanost duha moramo ponovno tražiti ono što je izumrlo sa starom atavističkom prvobitnom mudrošću.

Svjesnost da su tako smješteni u svijet trebali bi steći svi oni koji sebe ubrajaju u dio antropozofskog pokreta. Ali napravio sam još jednu opasku, posebno ovdje zadnjih godina ali također i na drugim mjestima. Rekao sam da, ako uzmete sve što se može izvući iz moderne znanosti i napravite metodu kontemplacije koju potom primijenite na socijalni ili, još bolje, povijesni život,

time ćete moći shvatiti samo pojavu degeneracije. Ako ispitujete povijest s metodama promatranja kakve podučava znanost, vidjeti ćete samo ono što *opada*; ako tu metodu primijenite na socijalni život, stvoriti ćete samo pojavu *degeneracije*.

Ono što sam na ovaj način govorio tijekom godina zaista ne može naći bolju ilustraciju nego je to knjiga Spenglera. Pojavljuje se izvorno znanstveni mislilac, i kroz njegovo pisanje o povijesti otkriva da će civilizacija Okcidenta umrijeti godine 2200. Zaista nije mogao otkriti bilo što drugo. Jer na prvom mjestu, sa znanstvenom metodom kontemplacije možete naći ili stvoriti samo pojave degeneracije; dok je na drugom mjestu cijeli Okcident u njegovom duhovnom, političkom, i socijalnom životu natopljen znanstvenim impulsima, dakle usred je perioda propadanja. Važna stvar je da je ono što je ranije izvlačilo jednu kulturu iz druge sada sasušeno, i u trećem mileniju ni jedna nova civilizacija neće se pojaviti iz naše civilizacije Okcidenta koja se urušava.

Možete iznijeti toliko mnogo socijalnih pitanja, ili pitanja o glasačkom pravu žena, i tako dalje, i možete održati toliko mnogo sastanaka; ali ako vaše programe oblikujete iz tradicija prošlosti, raditi ćete nešto što je samo naizgled kreativno i na što su ideje Oswalda Spenglera potpuno primjenjive. O pitanju o kojem sam govorio mora se govoriti jer je sada nužno da potpuno nova inicijacijska mudrost krene iz ljudske volje i ljudske slobode. Ako se prepustimo vanjskom svijetu i onom što je puka tradicija, mi ćemo na Okcidentu propasti, pasti u barbarizam; dok se ponovno kretati prema gore možemo samo iz volje, iz kreativnog duha. Inicijacijska mudrost koja mora započeti u naše vrijeme mora, kao i stara inicijacijska mudrost (koja je tek postupno podlegla egoizmu, sebičnosti, i predrasudama), krenuti od objektivnosti, nepristranosti, i nesebičnosti. Sa te osnove mora prožeti sve.

Ovo možemo vidjeti kao nužnost. To *moramo* shvatiti kao nužnost ako dublje pogledamo u sadašnji nesretni trend civilizacije Okcidenta. Ali zatim primjećujete još nešto; primjećujete da kada je napravljen opravdani apel da je onda to izobličeno u karikaturu. I posebno je nužno da vidimo kroz ovo. Sada u naše vrijeme ni jedan apel nije opravdaniji od onog za demokracijom; ipak je to izobličeno u karikaturu dok god demokracija nije prepoznata kao nužni impuls samo za život politike i prava i države, od kojeg ekonomski život i život kulture mora biti distanciran. Izobličeno je u karikaturu kada danas, umjesto objektivnosti, nepristranosti, i nesebičnosti, nalazimo osobne hirove i osobne interese napravljene čimbenicima kulture. Sve je uvučeno u polje politike. Ali ako se to događa, tada će objektivnost i nepristranost postupno nestati; jer život kulture ne može napredovati ako dobiva upute iz političkog života. Stoga je uvijek upletena u predrasude. I nesebičnost ne može napredovati ako se ekonomski život uvlači u život politike, jer se tada nužno uvodi osobni interes. Ako je *život udruživanja*, koji na ekonomskom polju može proizvesti nesebičnost, iskvaren, onda će sve težiti da čovjeka ostavi da luta u

predrasudama i osobnom interesu. I rezultat toga će biti odbacivanje onoga što se mora temeljiti na objektivnosti i nesebičnosti — znanosti inicijacije. U vanjskom životu napravljeno je danas sve moguće da se odbaci ova znanost inicijacije, premda nas samo ona može voditi dalje od godine 2200.

Ovo je veoma tjeskobno što se tiče naše kulture, što vas može obuzeti ako jasnim pogledom pogledate na sadašnje događaje. On temelju toga, knjigu Spenglera smatram samo za simptom, ali kako bi itko danas mogao reći: „Ah da, ali Spengler je u krivu. Kulture imaju uspone i padove; naša će pasti, ali iz nje će izaći druga“? Ne, ne može postojati takvo pobijanje Spenglerovih pogleda. To je pogrešno obrazloženje, jer se uspon danas ne može temeljiti na *vjeri* da će se iz kulture okcidenta razviti druga. Ne, ako se oslanjamo na takvu vjeru ništa se neće razviti. Jednostavno sada u svijetu nema ničeg što bi moglo biti sjeme da nas prenese preko na početak trećeg milenija. Upravo zato jer živimo u petoj post-atlantskoj epohi, moramo najprije *kreirati* sjeme.

Ne možete ljudima reći — vjerujte u bogove, vjerujte u ovo, vjerujte u ono, i tada će sve biti dobro. Morate priznati da su oni koji govore o, ili čak demonstriraju, pojavu degeneracije u pravu s obzirom na ono što živi u vanjskom svijetu. *Ali mi, svako pojedino ljudsko biće moramo se pobrinuti da oni ne ostanu u pravu.* Jer kretanje prema gore ne dolazi od bilo čega objektivnog, ono dolazi od subjektivne volje. Svaka osoba mora htjeti, svaka osoba mora htjeti ponovno uzeti duh, i iz tog novog primljenog duha padajuće civilizacije svaka osoba sama mora dati novi potisak; inače će propasti. Danas ne možete apelirati na bilo koji objektivni zakon, možete apelirati samo na ljudsku volju, na dobu volju ljudi. Ovdje u Švicarskoj, gdje su se stvari odvijale drugačije, malo se može vidjeti o stvarnom tijeku događaja (premda je i ovdje to prisutno također); ali ako prijeđete granicu u Srednju Europu odmah ste pogođeni, u svemu što promatrate okom duše, s onime što sam vam upravo opisao. Pred vašu dušu dolazi oštar i bolan kontrast između potrebe da se usvoji mudrost inicijacije u naš duhovni, pravni, i ekonomski život, i izopačenih instinkta koji odbacuju sve što dolazi iz ovog središta. Onaj tko osjeća ovaj kontrast teško može naći način da ga opiše, a onaj koji ne bira riječi slučajno, često ima problema u pronalaženju pravog izraza za to. U Stuttgartu sam govorio o Spenglerovoj knjizi i koristio ovaj izraz, „izopačeni instinkti današnjice“. Danas sam ga opet koristio jer mislim da je jedini odgovarajući. Dok sam napuštao pult tog dana prišao mi je jedan od onih koji najbolje razumiju riječ „izopačen“ u tehničkom smislu, liječnik. Bio je šokiran da sam koristio upravo tu riječ, ali iz neobičnog razloga. Više se ne pretpostavlja da onaj tko govori na osnovu činjenica, iz stvarnosti, bira riječi što štrecaju; umjesto toga se pretpostavlja da svatko oblikuje riječi onako kako se obično oblikuju iz površne svijesti vremena. Imao sam razgovor s ovim liječnikom, rekao mu ovo i ono, i on je potom kazao da mu je drago da riječ „izopačeno“ nisam mislio u bilo kojem elegantnom književnom smislu. Mogao sam samo

odgovoriti da to zasigurno nije slučaj, jer nemam naviku stvarima davati značenje na elegantan književni način. Stvar je u tome da danas čovjek na ulici nikada ne pretpostavlja da postoji takva stvar kao što je stvaranje iz duha; on jednostavno vjeruje, ako kažete nešto kao „izopačeni instinkti“, da govorite na istoj osnovi kao dosadni literat. Takav ton dominira našim umovima danas; naši umovi sebe time obrazuju. Upravo u ovakvoj epizodi možete vidjeti kontrast između onog što je toliko neophodno za čovječanstvo danas – stvarnog produbljivanja, koje se čak mora vratiti sve do temelja mudrosti inicijacije – i onog što, kroz karikaturu demokracije, dolazi pred nas danas kao duhovni život. Ljudi su previše lijeni da izvuku nešto iz skrivenih snaga svijesti unutar njih samih; radije su površni na čajankama, pivskim vrtovima, na političkim skupovima, ili u parlamentima. Najlakša je stvar na svijetu sada govoriti dosjetke, jer živimo u umirućoj kulturi gdje dosjetke lako dolaze ljudima. Ali duhovitost koja nam je potrebna, duhovitost mudrosti inicijacije, moramo dohvatiti iz volje; a nećemo je naći osim ukoliko snaga mudrosti inicijacije ne ustruji u naše duše. Stoga, ne možemo reći da smo opovrgnuli knjigu kao što je ova Spenglera. Naravno, možemo je opisati. Ona je rođena iz znanstvenog duha. Ali isto vrijedi i za ono što drugi rađaju iz znanstvenog duha. Tako je on u pravu ako u volju ljudi ne uđe ono što će činiti da ne bude u pravu. Više nemamo udobnost dokazivanja da je ovo njegovo pokazivanje propasti pogrešno; mi moramo, preko snage naše volje, učiniti pogrešnim ono što izgleda ispravno.

Vidite, ovo treba reći u rečenici koja izgleda paradoksalno. Ali živimo u vremenu kada stare predrasude moraju biti srušene i kada mora biti prepoznato da nikada ne možemo stvoriti novi svijet iz starih predrasuda. Zar nije razumljivo da se ljudi moraju susresti sa znanošću duha i reći da je ne razumiju? To je najshvatljivija stvar na svijetu. Jer oni razumiju ono što su naučili, a ono što su naučili, to je propadanje ili vodi u propadanje. Stvar je, ne asimiliranja nečeg što se može lako razumjeti iz pojave propadanja, već asimiliranja nečeg što da bi netko razumio mora najprije povećati svoje snage. Takva je priroda inicijacijske mudrosti. Ali kako možemo očekivati da oni koji sada žele biti učitelji ili vođe ljudi moraju uočiti da ono što čovjeku daje sposobnost prosudbe mora najprije biti izvučeno iz podsvjesnih dubina duševnog života, a da ne sjedi spremno tamo gore u glavi. Ono što zaista sjedi gore u glavi je destruktivni element.

Takva je priroda stvari s kojima se susrećete gdje god su posljedice već izvučene, gdje morate samo pogledati na ovaj prividni uspjeh. Shvatljivo je da u propadanju okcidentalne civilizacije naša svijest ne može lako ući u ovo područje. Stoga, danas stojimo potpuno pod utjecajem ovog kontrasta koji vam je opisan; na jednoj strani potreba da novi impuls uđe u našu civilizaciju, a na drugoj strani obijanje tog impulsa. Stvari se jednostavno ne mogu poboljšati ako dovoljno veliki broj ljudi ne shvati potrebu za tim impulsom od mudrosti

inicijacije. Ako stavite težinu na *privremeno* poboljšanje nećete zamijetiti velike linije propadanja, obmanuti ćete sebe u vezi toga, i koračati ćete toliko sigurno prema propadanju jer ste propustili shvatiti da je jedini način rasplamsati novi duh iz volje ljudi. Ali taj duh mora zahvatiti sve. Iznad svega, ovaj duh se ne smije zadržati bilo kakvim teoretskim filozofskim problemima. Bila bi velika obmana ako bi veliki broj ljudi — možda samo oni koji su na neki način zadovoljni s novom mudročću inicijacije i iz toga je proizašao pomalo čulan duševni osjećaj — vjerovao da je dovoljno baviti se ovom mudrošću inicijacije kao nečim što je samo udobno i dobro za dušu. Jer baš kroz to bi ostatak našeg stvarnog vanjskog života sve više padao u barbarizam, a onaj mali dio misticizma koji su slijedili oni čije duše su imale sklonost u tom smjeru, uskoro bi nestao suočavajući se s općim barbarizmom. Svuda, i na ozbiljan način, mudrost inicijacije mora prodrijeti u različite grane znanosti i učenja, a iznad svega u praktični život, posebno u praktičnu volju. *U osnovi sve je danas izgubljeno vrijeme* ono što nije iz volje iz impulsa mudrosti inicijacije. Jer sva snaga koju primjenjujemo na druge vrste htijenja usporava stvari. Umjesto da naše vrijeme i snagu trošimo na ovaj način, kada god imamo vrijeme i snagu trebali bi je primijeniti kako bismo donijeli impuls mudrosti inicijacije u različite grane života i znanja.

Ako se nešto kotrlja zajedno s drevnim impulsima, nitko to neće zaustaviti u kotrljanju; i trebali bismo primijetiti koliko je mnogo mladih ljudi (posebno u osvojenim zemljama) još uvijek ispunjeno starim krilaticama, starim šovinizmom. Ti mladi ljudi ne dolaze u razmatranje. Ali dolaze u razmatranje *oni* mladi ljudi na kojima počiva cjelokupna bol propadanja. A postoje takvi. To su oni čija volja može biti slomljena teorijama kao što su one iz knjige Spenglera. Stoga, u Stuttgartu sam ovu knjigu Oswalda Spenglera nazvao pametnom ali strašnom knjigom, koja sadrži najstrašnije opasnosti, jer je tako pametna da priziva vrstu magle ispred ljudi, posebno mladih ljudi.

Opovrgavanje mora doći iz sasvim drugačijeg tona od onog na kojeg smo se naviknuli kod ovakvih stvari, a nikada vjera u ovo ili ono neće biti ono što će nas spasiti. Ljudi danas rado preporučuju takvu vjeru, govoreći da samo ako imamo vjeru u dobre snage ljudi da će nova kultura doći kao što dolazi nova mladost. Ne, danas to ne može biti pitanje vjere, danas je to pitanje volje; a *znanost duha* obraća se volji. Stoga nije shvaćena od onog tko je pokušava shvatiti kroz vjeru ili kao teoriju. Shvaća je samo onaj tko zna da apelira na volju, volju u najvećim dubinama srca kada je čovjek sam sa sobom, i volju kada čovjek stoji usred životne borbe i u takvoj borbi, i mora se potvrditi kao čovjek. Samo kada se takvoj volji teži, znanost duha može biti shvaćena. Rekao sam vam da je za svakog tko čita moju *Tajnu znanost* onako kako bi čitao novelu, pasivno joj se predajući, ona samo gomila riječi — a tako i moje druge knjige. Samo onaj tko zna da u svakom trenutku čitanja mora, iz dubina vlastite duše, i kroz svoju najdublju volju, stvoriti nešto za što knjiga treba biti

samo stimulans — samo taj može te knjige gledati kao glazbene partiture iz kojih može u vlastitoj duši steći iskustvo o pravoj glazbi.

Treba nam taj aktivni doživljaj u našim vlastitim dušama.

PREDAVANJE II

OSWALD SPENGLER (prvi dio)

Kada se prije nekog vremena pojavio prvi svezak Spenglerove *Propasti Zapada*, u toj se književnoj produkciji moglo uočiti nešto poput volje da se intenzivnije uhvati u koštac s elementarnim pojavama odumiranja i propadanja u naše vrijeme. Ovdje je čovjek koji je osjetio u mnogo toga što je sada aktivno u cijelom zapadnom svijetu, impuls prema propadanju što nužno mora voditi do stanja krajnjeg kaosa u zapadnoj civilizaciji, uključujući Ameriku; i moglo se vidjeti da se čovjek koji je razvio takav osjećaj — dobro obaviještena osoba, zaista, uz ovladavanje mnogih znanstvenih ideja — potrudio predstaviti vrstu analize tih pojava.

Jasno je, naravno, da je Spengler prepoznao ovo propadanje; i očigledno je da ima osjećaj za sve što nosi prirodu propadanja upravo zato jer je njegovo mišljenje i samo uključeno u ovo propadanje; i pošto je osjećao ovo propadanje u samoj svojoj duši, moglo bi se reći, nije anticipirao ništa osim propadanja kao rezultata svih masovnih civilizacija. To je shvatljivo. Vjerovao je da će Zapad postati plijen neke vrste cezarizma, vrste razvoja individualne moći, koja će zamijeniti diferencirane, visoko organizirane kulture i civilizacije s jednostavnom brutalnom silom.

Očigledno je da Spengler, na primjer, nije imao ni najmanju percepciju činjenice da spas za zapadnu kulturu i civilizaciju može doći iz volje čovječanstva, ako je ta volja, suprotno od svega što se kreće u smjeru uništenja, usmjerena prema realizaciji nečeg što se još iz duše čovjeka može izvući kao nova snaga, ako ljudska bića današnjice imaju to htijenje. Za takvu novu snagu — naravno duhovnu snagu, temeljenu na duhovnoj aktivnosti — Oswald Spengler nema ni najmanje razumijevanje.

Tako možemo vidjeti da dobro informiran, briljantan čovjek, s izvjesnim prodornim uvidom, sposobnim za kovanje takvih snažnih fraza, zapravo ne stiže ni do čega izvan izvjesne nade za razvojem sirove moći, koja je daleko od bilo čega duhovnog, od bilo kojih unutarnjih ljudskih stremljenja, i koja u potpunosti zavisi od razvoja vanjske sirove snage.

Međutim, kada se pojavio prvi svezak, bilo je moguće imati barem određeni respekt za prodornu duhovnost (opet moram koristiti izraz) — apstraktnu, intelektualističku duhovnost — za razliku od tuposti mišljenja koja ni u kom slučaju nije jednaka s pokretačkim snagama povijesti, ali koja često daje osnovni ton današnjoj literaturi.

Sada se pojavio drugi svezak Oswalda Spenglera, i to zaista mnogo snažnije ukazuje na sve što živi u sadašnjem čovjeku a što može postati njegova koncepcija svijeta i filozofija, dok on sam odbija, s nekom vrstom brutalnosti, sve izvorno duhovno. Ovaj drugi svezak također je briljantan; ipak unatoč svojim pametnim opservacijama, Spengler ne pokazuje ništa više od strašne sterilnosti pretjerano apstraktnog i intelektualističkog načina mišljenja. Stvar je izvanredno vrijedna pažnje jer pokazuje kakvu osobitu konfiguraciju duha može steći nedvojbeno značajna osobnost današnjice.

U ovom drugom svesku Spenglerove *Propasti Zapada*, u prvom redu početak i kraj su od iznimnog interesa. Ali melankolični interes je ono što ovaj početak i kraj pobuđuju; oni zaista karakteriziraju cjelokupno stanje duše ovog čovjeka. Trebate pročitati samo rečenicu ili dvije na početku da bi odmah procijenili duševnu situaciju Oswalda Spenglera, kao i mnogih ljudi današnjice. Ono što se o tome može reći nema samo njemačko-književni značaj, već i posve međunarodni.

Spengler počinje sa sljedećom rečenicom: „Promatrajte cvjetove navečer, kada se na zalazećem Suncu zatvaraju jedan za drugim; tada vas tišti nešto zlokobno, osjećaj zbunjujuće tjeskobe u prisustvu ove slijepe, snolike egzistencije vezane za Zemlju. Nijema šuma, tihe livade, tamo grmlje, i ove vitice, ne komešaju se. Vjetar se igra s njima. Samo je mali komarac slobodan. On još pleše na večernjem svijetlu; kreće se kamo hoće“, itd.

Primijetite početnu točku od cvijeća, od biljaka. Sada, kada sam želio ukazati na ono što daje značaj sadašnjem razmišljanju, stalno sam iznova morao početi s vrstom shvaćanja koje se danas primjenjuje na beživotnu, anorgansku, mineralnu prirodu. Možda će se neki od vas sjetiti da sam, da bih okarakterizirao težnju sadašnjeg razmišljanja za jasnoćom pogleda, često koristio primjer sudara dvije elastične kugle, gdje iz stanja jedne kugle možete čistim izračunom zaključiti stanje druge.

Naravno, svatko Spenglerovskog duševnog kalibra može reći da uobičajeno razmišljanje ne otkriva kako otpor djeluje kod tih kugli, niti kakve su veze u dubljem smislu. Svatko tko ovako razmišlja ne shvaća o čemu jasnoća misli zavisi u sadašnje vrijeme. Jer ovakav prigovor ne bi imao ni manju niti veću valjanost nego nečija tvrdnja da za mene nije moguće razumjeti rečenicu napisanu na papiru bez da prije istražim sastav tinte s kojom je napisana. Uvijek je bitno otkriti o čemu se tu radi. Kod pregledavanja anorganske prirode, pitanje koje je bitno nije to što bi se eventualno našlo iza nje kao impuls sile, baš kao što sastav tinte nije važna stvar za razumijevanje rečenice s njom napisane; međutim važno pitanje je da li je primijenjeno jasno mišljenje.

Određena vrsta mišljenja ono je što je čovječanstvo postiglo još od vremena Galilea i Kopernika. Prvo pokazuje da čovjek s time može dokučiti samo beživotnu, anorgansku prirodu; ali da, s druge strane, jedino prepuštajući se

tome, kao jednostavnoj i najprimitivnijoj vrsti čistog mišljenja, može razviti slobodu ljudske duše, ili bilo koju vrstu slobode za čovjeka. Samo onaj tko razumije karakter jasnog, objektivnog mišljenja, onako kako vlada beživotnom prirodom, može se kasnije uzdići do drugih procesa mišljenja i gledanja — do onog koje misao prožima vizijom, s inspiracijom, s imaginacijom, s intuicijom.

Dakle, prvi zadatak s kojim je suočen onaj tko danas želi govoriti s bilo kojim autoritetom o konačnoj konfiguraciji našeg kulturalnog života je promatrati što je to na čemu počiva snaga današnjeg mišljenja. A oni koji su postali svjesni ove moći mišljenja našeg vremena znaju da je to mišljenje aktivno u stroju, da nam je donijelo moderne tehničke znanosti, u kojima pomoću tog mišljenja konstruiramo vanjske, beživotne, anorganske sekvence, sve ono čijoj je pseudo-inteligenciji namjena da doprinese vanjskoj aktivnosti čovjeka.

Samo onaj tko ovo razumije počinje shvaćati da u trenutku kada se počnemo baviti biljnim životom, da ova vrsta mišljenja, shvaćeno isprva u svojoj apstraktnosti, vodi u krajnju besmislicu. Svatko tko koristi ovu vrstu kristalno čistog mišljenja — prikladnu u svojoj apstraktnosti samo za mineralni svijet — ne kao početnu točku za razvoj ljudske slobode, nego ga umjesto toga koristi za razmišljanje o biljnom svijetu, pred sobom će u biljnom svijetu imati nešto maglovito, nejasno, mistično, što ne može razumjeti. Jer čim pogledamo na biljni svijet moramo shvatiti da tamo — barem u mjeri u kojoj je to Goethe zamislio s njegovom prvobitnom biljkom (*Urpflanze*), i principom pomoću kojeg je pratio metamorfozu ove prvobitne biljke kroz sve biljne forme — tamo barem u ovom Goetheovskom smislu, svatko tko pristupi biljnom svijetu s prepoznavanjem stvarne snage misli koja vlada u anorganskom svijetu mora opaziti da biljni svijet ostaje nejasan i mističan u najgorem smislu našeg vremena, osim ukoliko mu se ne pristupi s imaginacijom — barem u smislu u kojem je Goethe utemeljio svoje botaničke poglede.

Kada netko poput Oswalda Spenglera odbacuje imaginativnu spoznaju a ipak počinje opisivati biljni svijet na ovaj način, ne dolazi ni do čega što bi dalo jasnoću i snagu, već samo do neke vrste konfuznog mišljenja, misticizma u najgorem smislu riječi, naime *materijalističkog misticizma*. A ako se ovo mora reći o početku knjige, njen kraj je karakteriziran početkom. Kraj ove knjige bavi se strojem, s onim što je dalo sam pečat modernoj civilizaciji — strojem, koji je u jednu ruku stran ljudskoj prirodi, a u drugu upravo sredstvo pomoću kojeg je razvila svoje jasno razmišljanje.

Prije nekog vremena — neposredno nakon pojavljivanja knjige Oswalda Spenglera, i pod dojmom učinka kojeg je imala — na koledžu za tehničke znanosti u Stuttgartu sam održao predavanje o *Antropozofiji i tehničkim znanostima*, da bi pokazao da upravo uranjanjem u tehničke znanosti ljudsko biće razvija konfiguraciju svoje duše koja ga oslobađa. Pokazao sam da, pošto u svijetu mehanike doživljava uništenje sve duhovnosti, u tom istom

mehaničkom svijetu on prima impuls da iznjedri duhovnost iz vlastitog bića kroz unutarnji napor. Svatko, dakle, tko shvaća važnost stroja za našu cijelu sadašnju civilizaciju može sebi samo reći: Ovaj stroj, sa svojom drskom pseudo-inteligencijom, sa svojom strašnom, sirovom, demonskom bezdušnošću, prisiljava ljudsko biće, kada ono ispravno sebe shvaća, da izvlači iz onih klica duhovnosti koje su u njemu. Pomoću kontrasta stroj prisiljava ljudsko biće da razvije duhovni život.

Zapravo, ono što sam želio iznijeti na tom predavanju nitko nije shvatio, kako sam mogao saznati naknadno.

Oswald Spengler na kraju svog djela stavlja neke zaključke o stroju. Pa, ono što tamo čitate o stroju konačno vodi do neke vrste glorificiranja straha od njega. Osjećamo da je ono što je tamo rečeno stvarno vrhunac modernog praznovjerja u vezi stroja, što ljudi osjećaju kao nešto demonsko, kao što neki praznovjerni ljudi osjećaju prisutnost demona. Spengler opisuje izumitelja stroja, priča kako je postupno stjecao prednost, i malo po malo zahvatio civilizaciju. On opisuje ljude u čijem se dobu stroj pojavio.

„Ali za sve njih postojala je zaista faustovska opasnost da vrug ima ruku u tome, kako bi ih u duhu vodio na onu planinu gdje im je obećao zemaljsku moć. To je ono što je značio san onih čudnih dominikanaca, kao što je Peter Peregrinus, o napravi u vječnom kretanju, kroz koju će Bog biti lišen Njegove omnipotentnosti. Stalno su podlijegali toj ambiciji; iznuđivali su od božanstva njegovu tajnu kako bi sami bili Bog“.

Dakle Oswald Spengler stvari shvaća ovako: da, budući da čovjek sada kontrolira strojeve, on upravo preko tog čina kontrole, može zamisliti sebe kao Boga, može naučiti biti Bog, jer, prema njegovom mišljenju, Bog kozmičkog stroja kontrolira stroj. Kako se čovjek može osjećati uzdignut do božanstva kada kontrolira mikrokozmos!

„Oni su osluškivali zakone kozmičkog otkućaja vremena da bi im napravili nasilje, i potom su stvorili *ideju o stroju* kao malom kozmosu koji je poslušan samo volji čovjeka. Ali time su prekoračili suptilnu granicu gdje je, prema pobožnosti drugih, grijeh započeo; i to je značilo njihovo uništenje, od Bacona do Giordana Bruna. Prava vjera je uvijek držala da je stroj od vruga“. Sada ovdje naizgled namjerava biti samo ironičan; ali da ne namjerava biti samo ironičan postaje vidljivo kada na svoj briljantan način koristi riječi koje zvuče pomalo zastarjele. Sljedeći pasus to pokazuje:

„Zatim ipak slijedi, istodobno s racionalizmom, otkriće parnog stroja, koje sve preokreće i iz temelja mijenja ekonomsku sliku. Do tada je uslugu pružala priroda; sada je u jaram upregnuta kao *rob*, i njezin rad mjeran, kao s podsmijehom, pomoću konjskih snaga. Prešli smo od mišićne snage crnaca, upregnutu u organiziranom poduzetništvu, na organske snage zemljine kore,

gdje životna snaga tisuća godina leži nakupljena kao ugljen, a mi sada usmjeravamo našu pažnju na anorgansku prirodu, čija je hidro energija već bila upregnuta kao potpora ugljenu. Zajedno s milijunima i milijardama konjskih snaga stanovništvo se povećava onako kako ni jedna druga civilizacija ne bi smatrala mogućim. Taj porast je *proizvod stroja*, koji zahtijeva servis i kontrolu, koji zauzvrat povećava snagu svakog pojedinca stotruko. Ljudski život postaje dragocjen zbog stroja. *Rad* postaje velika riječ u etičkom razmišljanju. Tijekom osamnaestog stoljeća svoje pogrdno značenje izgubio je u svim jezicima. Stroj radi i tjera čovjeka da radi s njim. Cjelokupna civilizacija je došla na stupanj aktivnosti pod kojim Zemlja drhti.

„Ono što se razvije tijekom jedva jednog stoljeća spektakl je takve magnitude da ljudskim bićima buduće kulture, s različitim dušama i različitim emocijama, mora izgledati da se u to vrijeme priroda teturala. U prethodnim dobima, politika je prelazila preko gradova i naroda; ekonomija ljudi uvelike se miješala sa sudbinama životinja i biljnog svijeta — ali to jedva dodiruje život i ponovno je izbrisano. Međutim, ova tehnička znanost, iza sebe će ostaviti znak svog doba kada sve drugo bude potopljeno i zaboravljeno. Ova Faustovska strast izmijenila je sliku zemljine površine.

„I svi ovi strojevi su sve više dehumanizirani u svojoj tvorbi; postaju sve više asketski, više mistični i ezoterični. Oni namotavaju Zemlju s beskrajnom mrežom delikatnih sila, struja i napetosti. Njihova tijela postaju sve više nematerijalna, čak i više šutljiva. Ti kotači, cilindri i poluge više ne govore. Svi ključni dijelovi povukli su se unutra. Čovjek osjeća stroj kao nešto vražje, i to s pravom. Za vjernika to označava svjedočanstvo Boga. On čovjeku predaje svetu kauzalnost, i čovjek postaje tih, neodoljiv, s nekom vrstom proročkog sveznanja kojeg je On pokrenuo.

„Nikada se mikrokozmos nije osjećao više superioran prema makrokozmosu. Ovdje su mala živa bića koja su, kroz njihovu duhovnu snagu, učinila da neživo zavisi od njih. Čini se da ne postoji ništa što bi bilo jednako tom trijumfu, postignutom od samo *jedne* kulture, i, možda, za samo nekoliko stoljeća. Ali upravo zbog toga Faustovski čovjek postao je *rob vlastite kreacije*.“

Ovdje vidimo potpunu bespomoćnost mislioca u odnosu na stroj. Nikada mu ne sine da u stroju nema ničega što bi moglo biti mistično za bilo koga tko shvaća samu prirodu neživog kako joj nedostaje bilo kakav mistični element.

I tako vidimo kako Oswald Spengler započinje s maglovitim recitalom o biljkama, jer zaista nema predodžbu o prirodi i karakteru današnje spoznaje — što je usko povezano s evolucijom mehaničkog življenja — jer za njega mišljenje ostaje samo apstrakcija, i na osnovu toga također nije u stanju percipirati ulogu mišljenja u bilo čemu mehaničkom. U stvarnosti, mišljenje ovdje postaje potpuno nevažna slika, tako da ljudsko biće u mehaničkom dobu može postati sve realnije, može iz sebe prizvati svoju dušu, svoj duh, opirući se

mehaničkom. To je značaj doba strojeva za ljudsko biće, kao i za cijelu evoluciju svijeta.

Kada netko tko namjerava započeti s metafizičkom jasnoćom umjesto toga počne s maglovitim recitalom o biljkama, on to čini jer je u takvom raspoloženju u opoziciji prema stroju. Odnosno, Oswald Spengler je dokučio ulogu modernog mišljenja samo u njegovoj apstraktnosti, i počinje raditi na nečemu što mu ostaje mračno, naime, na svijetu biljaka.

Sada uzimajući mineralno, biljno, životinjsko, i carstvo ljudi, ovo posljednje za sadašnje vrijeme možemo okarakterizirati govoreći da smo od sredine petnaestog stoljeća napredovali od mišljenja koje nam mineralno carstvo čini transparentnim. Tako da kada pogledamo ljudsko biće našeg vremena, kakvo je ono iznutra, kao promatrač vanjskog svijeta, moramo reći da je kao ljudsko biće ono upravo u ovom vremenu razvilo koncepciju mineralnog carstva. Ali onda moramo okarakterizirati značaj ovog mineralnog mišljenja na način kao što sam ja sada upravo okarakterizirao.

Međutim kada netko tko ne zna ništa o pravoj prirodi mineralnog carstva krene od biljnog carstva, ne stiže dalje od životinjskog carstva. Jer životinja u sebi nosi biljnu prirodu u istom obliku u kojem mi danas nosimo mineralnu prirodu. Karakteristično je za Oswalda Spenglera, prvo, da počinje s biljkom, i u njegovim konceptima ni na jedan način ne stiže izvan animalnog (bavi se čovjekom samo toliko koliko je čovjek životinja); i drugo, da mu mišljenje zaista izgleda iznimno razumljivim, dok, u stvarnosti, kao što sam upravo objasnio, shvaćeno u pravom značenju prilično je nerazumljivo. On tako dopušta da njegovo mišljenje klizi dolje što je moguće više u životinjski svijet. Vidimo ga kako, na primjer, otkriva da ima osjetilnu percepciju, baš kao što ima i životinja, i ta osjetilna percepcija, čak i kod životinje, postaje neka vrsta prosudbe. Na ovaj način pokušava predstaviti mišljenje samo kao nešto poput intenziviranja života percepcije životinje.

Zapravo nitko na tako radikalna način kao sam Oswald Spengler nije dokazao da čovjek današnjice sa svojim apstraktnim mišljenjem doseže samo izvan-ljudski svijet, a ljudski više ne shvaća. A esencijalno obilježje ljudskog bića, naime, da može misliti, Oswald Spengler gleda samo kao vrstu dodatka, koji je neobjašnjiv i zaista suvišan. Jer, prema Spengleru, ovo mišljenje je zaista nešto suvišno u čovjeku.

„Razumijevanje emancipirao od osjećaja nazvano je mišljenje. Mišljenje je zauvijek donijelo razjedinjenje ljudskog budnog stanja. Ono je uvijek gledalo intelekt i sposobnost percepcije kao više i niže duševne snage. Ono je stvorilo fatalni kontrast između svijeta svijetla oka, koji je označen kao svijet privida i čulne zablude, i literarno zamišljenog svijeta, u kojem koncepti s blagim ali uvijek prisutnim naglaskom slijede svoje postojanje.“

Sada, kada izlaže te stvari Spengler razvija iznimno neobičnu ideju; naime, da u stvarnosti cjelokupna duhovna civilizacija čovjeka ovisi o oku, da je zaista samo destilirana iz svijeta svjetla, a koncepti su samo nekako rafinirane, nekako destilirane, vizije u svijetlu, koje su prenesene kroz oko. Oswald Spengler jednostavno nema pojma da mišljenje, kada je to čista misao, ne samo da prima svijet svjetla od oka, već ujedinjuje taj svijet svjetla s *cijelim čovjekom*. Sasvim je druga stvar mislimo li na entitet koji je povezan s percepcijom oka, ili govorimo o koncepcijama ili mentalnim slikama. Spengler ima nešto za reći također i o koncepcijama, ili mentalnim slikama (*Vorstellen*); ali upravo u tom trenutku pokušava dokazati da je mišljenje samo vrsta sna mozga i razrijeđeni svijet svjetla u čovjeku.

Sada bih želio znati da li bilo koja vrsta mišljenja koje nije apstraktno, već je to čvrst zdravi razum, riječ „*stellen*“ (staviti ili smjestiti), kada je doživljena ispravno, ikako može povezati s bilo čime što pripada svijetu svjetla. Čovjek „smješta“ sebe s obje noge na Zemlju; cijeli čovjek je uključen. Kada kažemo „*vorstellen*“ (*postaviti, prikazati*), mi dinamički ujedinjujemo entitet svjetla s onim što doživljavamo unutra kao nešto dinamično, kao učinak sile, kao nešto što uranja dolje u stvarnost. S realističkim mišljenjem, mi apsolutno uranjamo dolje u stvarnost. Razmotrite najvažnije misli. Osim matematičkih, misli uvijek dovode do spoznaje da u njima nemamo samo svjetlosno-zračni organizam, već također i nešto što čovjek ima kao iskustvo duše kada izazove da misao bude osvjetljena u isto vrijeme kada je s objema nogama na Zemlji.

Dakle, sve što je Oswald Spengler ovdje razradio o ovom svijetu svjetla transformiranom u mišljenje zaista nije ništa osim neizmerno pametnog govora. Apsolutno je nužno da se ovo kaže: uvod u ovaj drugi svezak je briljantno brbljanje, koje se zatim podiže do tvrdnje kao što je sljedeća:

„Ovo osiromašenje osjetilnih sposobnosti u isto vrijeme uključuje neizmerno produblivanje. Ljudska budna egzistencija nije više samo napetost između tijela i okolnog svijeta. Sada je to život *u* zatvorenom, okružujućem svijetu svjetla. Tijelo se kreće *u* vidljivom prostoru. Doživljaj dubine je moćno prodiranje *u vidljive udaljenosti od središta svjetla*. To je točka koju zovemo 'Ja', 'Ja' je koncept svjetla“.

Svatko tko tvrdi da je 'Ja' koncept svjetla nema ideju, na primjer, kako intimno je doživljaj 'Ja' povezan s doživljajem gravitacije u ljudskom organizmu; uopće nema predodžbu o doživljaju mehaničkog koji se može pojaviti u ljudskom organizmu. Ali kada se pojavi svjesno, onda je napravljen skok od apstraktnog mišljenja do realističnog, konkretnog mišljenja koje vodi u stvarnost.

Moglo bi se reći da je Oswald Spengler savršen primjer činjenice da je mišljenje postalo prozirno, također i svijetlo, i cijelo je ljudsko biće odvelo dalje od stvarnosti, tako da se ono vrti negdje u svijetlu i ne sumnja da također

postoji i gravitacija; na primjer — da postoji također i nešto što se može doživjeti, a ne samo gledati na to. Stajalište promatrača John Stuart Mill-a, na primjer, ovdje je dovedeno do krajnosti. Dakle, knjiga je iznimno karakteristična za naše vrijeme.

Jedna rečenica na stranici 13 [*Der Untergang des Abendlandes*, svezak II.] izgleda strašno pametna, ali stvarno je samo svijetla i prozračna: „Netko oblikuje koncepciju za koncepcijom i konačno postiže misaonu arhitekturu u velikom stilu, čije građevine stoje u unutarnjem svijetlu, takoreći, u potpunoj jasnoći.“

Tako Oswald Spengler započinje s pukom frazeologijom. Smatra da biljni svijet „spava“; to predstavlja prije svega svijet oko nas, koji je potpuno uspavan. On smatra da se svijet „budi“ u životinjskom carstvu, i da je životinjsko carstvo samo po sebi vrsta mikrokozmosa. Ne stiže dalje od životinje, već samo razvija odnos između biljnog svijeta i životinjskog svijeta, i nalazi da je ovaj prvi u stanju spavanja a ovaj drugi u budnom stanju.

Ali do svega što se događa u svijetu zaista dolazi pod utjecajem onog što spava. Životinja — stoga, za Oswald Spenglera, čovjek također — ima spavanje u sebi. To je točno. Ali sve što ima značaj za svijet proizlazi iz spavanja, jer spavanje sadrži pokret. Budno stanje sadrži samo napetosti — napetosti koje u sebi stvaraju sve vrste proturječja, ali i dalje su samo napetosti koje su, takoreći, samo još jedna vanjska stavka u univerzumu. Zapravo, nezavisna stvarnost je ona koja proizlazi iz spavanja.

A u toj juhi plutaju svakakvi više ili manje suvišni, ukusni ili neukusni grumeni masti — što je životinjski element; ali mogla bi ta juha biti i bez ovih grumena masti, osim što one unose nešto u stvarnost. U spavanju *Gdje* i *Kako* neće se naći, već samo *Kada* i *Zašto*. Tako da nalazimo u ljudskom biću sljedeće, koje sadržava isto tako i biljno — o ulozi mineralnog u ljudskom biću Oswald Spengler nema pojma — tako da u čovjeku nalazimo sljedeće: utoliko što je biljkolike prirode, on živi u vremenu; on zauzima svoje mjesto u „Kada“ i „Zašto“, ovo prvo je Zašto ovog drugog. To je uzročni čimbenik. I živući ovako kroz povijest čovjek doista u povijesti izražava biljkolikost. Životinjski element — a stoga isto tako i ljudski — koji se pita „Gdje“ i „Kako“, oni su (životinjski i ljudski elementi) samo grumeni masti koji su joj dodani. (Ovo je vrlo zanimljivo što se tiče unutarnjih napetosti, ali one zaista nemaju ništa s onim što se događa u svijetu.) Tako možemo reći: kroz kozmičke odnose „Kada“ i „Zašto“ usađeni su u svijet za doba koja slijede.

I u ovoj juhi koja ide dalje plutaju grumeni masti s njihovim „Gdje“ i „Kako“. A kada čovjek — samo jedna ta mrvica masti — pluta u toj juhi, „Gdje“ i „Kako“ zaista brine samo njega i njegove unutarnje napetosti, njegovu budnu egzistenciju. Ono što on radi kao povijesno biće proizlazi iz spavanja.

Davno je kazano kao neka vrsta religijske imaginacije: *Gospod daje njegovom voljenom sinu u snu*. Spenglerovskom čovjeku priroda je ona koja daje u snu. Takvo je razmišljanje jedne od najistaknutijih osobnosti našeg vremena, koja, međutim — da bi izbjegla suočavanje sa samim sobom — uranja u carstvo biljaka, otuda se ne pojavljuje dalje od životinjskog carstva, u kojem se čovjek također komeša.

Sada bi netko pretpostavio da će ova izmišljotina sa svojom mudrošću izbjeći najgore pogreške koje je mišljenje napravilo u prošlosti; odnosno, da će nekako biti konzistentno. Ako bi se biljna egzistencija trebala razliti nad poviješću čovječanstva, onda neka izmišljotina bude ograničena na carstvo biljaka. Međutim, bilo bi teško ući u povijesnu raspravu u vezi čovjeka biljnog svijeta. Ipak Oswald Spengler raspravlja povijesno, čak i vrlo pametno, biljkoliku aktivnost čovječanstva tijekom spavanja. Ali da bi mogao nešto kazati o tom spavanju čovječanstva, koristi najgoru moguću vrstu mišljenja, naime, antropomorfizam, umjetno iskrivljujući sve, zamišljajući ljudske kvalitete u svemu. Stoga, on govori — već na stranici 9 — o biljci, koja nema budno postojanje, jer iz toga želi naučiti kako će pisati povijest, a također dati opis čovjekove aktivnosti do koje dolazi od spavanja.

Ali pročitajmo prve rečenice na stranici 9: „Biljka vodi egzistenciju koja nema budnog stanja“ — dobro. On misli: „U spavanju sva bića postaju biljke“, odnosno, čovjek a isto tako životinja — u redu. — “napetost s okolnim svijetom je otpuštena, takt života i dalje se nastavlja“. I sada dolazi velika rečenica: „Biljka poznaje samo odnos sa Kada i Zašto“. Sada biljka počinje ne samo sanjati, već i „znati“ u njenom blagoslovljenom snu. Tako se suočavamo s činjenicom da bi se ovaj san, predodređen da se stalno širi kao povijest u ljudskoj evoluciji, sada mogao početi buditi. Jer onda je Oswald Spengler mogao isto tako napisati povijest kako bi biljkama pripisao znanje o Kada i Zašto. Zaista ova priroda spavanja biljke ima čak i neke vrlo zanimljive osobine:

„Izdanak prvih zelenih kopalja iz zimskog tla, bujanje pupoljaka, sva snaga cvjetanja, miris, sjaj, sazrijevanje — sve je to želja za ispunjenjem sudbine i stalna žudnja za pitanjem Zašto“.

Naravno povijest se vrlo lako može opisati kao biljkolika, ako pisac najprije sebe pripremi za taj cilj kroz antropomorfizam. A pošto je sve to tako, Oswald Spengler dalje kaže:

„Gdje, to ne može imati značenje za biljkoliku egzistenciju. To je pitanje s kojim se ljudsko biće koje se budi dnevno prisjeća svog svijeta. Jer samo ritam otkućaja egzistencije opstaje kroz sve generacije. Budna egzistencija počinje iznova sa svakim mikrokozmosom. To je razlika između stvaranja i rađanja. Jedno je jamstvo stalnosti, drugo je početak. I dakle, biljka je stvorena ali nije

rođena. Ona postoji, ali nikakvo buđenje, niti prvi dan, ne prostire osjetilni svijet oko nje ...”

Ako bilo tko želi slijediti spenglerovske misli, mora zaista, poput gimnastičara, najprije stajati na glavi i zatim se okrenuti, da bi mentalno preokrenuo ono što je promislio u ljudskom smislu kao ispravnu stranu. Ali vidite miješajući ovakvu metafiziku, ovakvu filozofiju, Spengler dolazi do sljedećeg: Ovo stanje spavanja u čovjeku, ono što je u njemu biljkoliko, to čini povijest. Što je to u čovjeku? Krv – krv koja teče kroz generacije.

Pa, na ovaj način Spengler priprema sebi metodu, tako da može reći: Najvažniji događaji u ljudskoj povijesti dogodili su se preko krvi. Da bi to napravio mora srezati još neke misaone ludorije:

„Budna egzistencija je sinonim za 'određivanje' (*Feststellen*), bez obzira radi li se o osjetilu dodira kod jedne od *infuzorija* (vrsta jednostaničnog organizma, nap.pr.) ili ljudskom mišljenju najvišeg reda“.

Dakako, kada netko razmišlja na tako apstraktan način, on jednostavno ne uspijeva otkriti razliku između osjetila dodira kod jedne od infuzorija i ljudskog mišljenja najvišeg reda. Zatim dolazi do svakakvih posebno čudnih tvrdnji, kao što je: da je to mišljenje zaista samo dodatak cjelokupnom ljudskom životu, da djela potječu od krvi, i da je iz krvi nastala povijest. A ako ima još nekih ljudi koji razmišljaju o ovome, oni to rade s čisto apstraktnim mišljenjem kakvo nema ništa sa stvarnošću.

„To da mi samo ne živimo, već i znamo nešto o životu, rezultat je tog promatranja našeg tjelesnog bića u svijetlu. Ali životinja poznaje samo život, ne smrt“.

I tako objašnjava da važna stvar mora doći iz mraka, tame, iz biljkolikog, iz krvi; i on tvrdi da oni ljudi koji su postignuli nešto u povijesti da su to napravili ne kao rezultat ideje, mišljenja – već da su misli, čak i one od mislioca, samo nusproizvod. O onome što postiže mišljenje, Oswald Spengler nema dovoljno podcjenjivačkih riječi.

I zatim misliocima suprotstavlja sve one koji zaista djeluju, jer puštaju da mišljenje bude mišljenje; odnosno, neka to bude stvar drugih.

„Neki ljudi su rođeni kao ljudi sudbine, a drugi kao ljudi uzročnosti. Čovjek koji je stvarno živ, seljak i ratnik, državnik, general, čovjek svijeta, trgovac, svatko tko želi postati bogat, zapovijedati, vladati, boriti se, riskirati, organizator, izvođač radova, pustolov, mačevalac, kockar, svijet je odvojen od 'duhovnog' čovjeka (Spengler 'duhovnog' stavlja u navodnike), od sveca, svećenika, učenjaka, idealista, ideologa, bez obzira je li na to osuđen snagom njegova mišljenja ili nedostatkom krvi. Postojanje i budnost, mjera i napetost,

instinkti i koncepti, organi cirkulacije i oni od dodira — rijetko će postojati eminentan čovjek u kojem jedna strana nesumnjivo nadmašuje značaj druge.

„...aktivna osoba je potpuno ljudsko biće. Kod kontemplativne osobe jedan organ bi želio djelovati bez tijela ili protiv njega. Jer samo aktivan čovjek, čovjek sudbine (odnosno, onaj kojeg misli ne brinu) — jer samo aktivan čovjek, čovjek sudbine, živi, u konačnici, u *stvarnom* svijetu, političkih, vojnih, i ekonomskih kriza, u kojem se koncepti i teorije ne računaju. Ovdje dobar udarac vrijedi više od dobrog zaključka, i ima smisla u prijeziru s kojim su vojnici i državnici svih vremena gledali dolje na piskaralo i knjiškog crva, koji imaju ideju da svjetska povijest postoji radi duha, znanosti, ili čak umjetnosti“.

Ovo je obična izjava; u stvari, dovoljno obična da svatko može prepoznati *tko* je to rekao: to je definitivno napisano ni od koga drugog nego od „piskarala i knjiškog crva“, koji glumi superiornost na račun drugih. Samo je „piskaralo i knjiški moljac“ mogao napisati:

„Neki ljudi su rođeni kao ljudi sudbine a neki kao ljudi kauzalnosti. Čovjek koji je stvarno živ, seljak ili ratnik, državnik, general, čovjek svijeta, trgovac, svatko tko želi postati bogat, zapovijedati, vladati, boriti se, riskirati, organizator, izvođač radova, pustolov, mačevalac, kockar, svijet je odvojen od 'duhovnog' čovjeka, od sveca, od svećenika, učenjaka, idealista, ideologa“ ... Kao da nikada nije bilo ispovjedaonice i oca ispovjednika! Zaista, postoje još i druga bića od kojih sve one klase ljudi izvlače njihove misli. U društvu svih takvih ljudi kakvi su spomenuti — državnici, generali, ljudi svijeta, trgovci, mačevaoci, kockari, i tako dalje — čak su nađeni i proroci i proricatelji. Tako da zapravo od „svijeta“ koji bi trebao odvojiti državnika, političara, itd., od „duhovnog“ čovjeka u stvarnosti nije tako velika udaljenost. Svatko tko je u stanju promatrati život naći će da je ovako nešto napisano s krajnjim zanemarivanjem svih promatranja života. A Oswald Spengler koji je briljantan čovjek i istaknuta osobnost, to temeljito obrađuje. Nakon kazivanja da je u oblasti stvarnih događaja udarac vrijedniji nego logički zaključak, on nastavlja ovako:

„Ovdje dobar udarac vrijedi više od dobrog zaključka, i ima smisla u prijeziru s kojim su vojnici i državnici svih vremena gledali dolje na piskaralo i knjiškog crva, koji ima ideju da povijest svijeta postoji zbog duha, znanosti, ili čak umjetnosti. Budimo nedvosmisleni: razumijevanje oslobođeno osjećaja samo je jedna strana života, i to ne odlučujuća strana. U povijesti zapadnjačke misli, ime Napoleona može se izostaviti, ali u stvarnoj povijesti Arhimed, sa svim njegovim znanstvenim otkrićima, možda je imao manje utjecaja od vojnika koji ga je ubio u napadu na Sirakuzu“.

Sada, da je na glavu Arhimeda pala cigla, onda, prema ovoj teoriji, ta bi cigla bila važnija, u smislu stvarne logične povijesti, nego sve što je poteklo od Arhimeda. A podsjećam vas, ovo nije napisano od običnog novinara, već od

jednog od najpametnijih ljudi sadašnjeg vremena. Upravo to je bitno, da jedan od najpametnijih ljudi sadašnjice piše na ovaj način.

A sada egzaktno, što je to što ima učinka? Mišljenje? To samo lebdi na vrhu. Ono što ima učinka je krv. Svatko tko govori o krvi s duhovnog stajališta, odnosno, govori znanstveno, najprije će se upitati kako krv nastaje, kako je krv povezana s čovjekovom ishranom. U crijevima krv još ne postoji; stvorena je unutar samog ljudskog bića. Protok krvi dolje kroz generacije — dakle, ako se može formirati bilo kakva loša mistična ideja, to je to. Ništa što su magloviti mistici ikada rekli više ili manje jasno o unutarnjem životu duše nije tako jadan misticizam kao što je ovaj spenglerovski misticizam krvi. Odnosi se na nešto što isključuje svaku mogućnost, ne samo razmišljanja o tome — naravno to ne bi ništa značilo Oswaldu Spengleru, jer nitko ne bi trebao misliti, to je samo jedan od životnih luksuza — već bi trebalo prestati i govoriti o nečem čemu je tako teško pristupiti kao što je krv, ako netko pretendira da bude inteligentna osoba, ili čak inteligentna viša životinja.

Sa ove točke gledišta, savršeno je moguće, inaugurirati razmatranje povijesti sljedećom rečenicom:

„Svi veliki događaji su podržani takvim bićima kozmičke prirode, kakva borave u narodima, partijama, vojskama, klasama; dok se povijest duha odvija u labavim udruženjima i krugovima, školama, obrazovnim razredima, tendencijama — u 'izmima'. I tu je opet stvar sudbine da li takva grupa nalazi vođu u odlučujućem trenutku njenog najvećeg učinka, ili je slijepo potaknuta naprijed, da li su slučajni vođe ljudi većeg kalibra ili totalno beznačajne osobnosti podignute na vrh valom događaja, kao Pompej ili Robespierre. Znak državnika je da s potpunom jasnoćom shvaća snagu i postojanost, smjer i svrhu sve te mase duša koje se formiraju i razgrađuju u struji vremena; ipak, tu je također i pitanje slučaja da li će on moći njima vladati, ili je povučen zajedno s njima“. Na ovaj način je inaugurirano razmatranje povijesti koje omogućuje da krv bude osvajač svega što ulazi u povijesnu evoluciju kroz duh! Sada:

„*Jedna moć može biti zbačena samo od druge, ne od principa, i to je suprotno novcu, nema ničeg drugog*“ (osim krvi, on misli). „Novac je savladan i svrgnut samo od krvi. Život je prvo i posljednje, neograničeni kozmički tok u mikrokozmičkoj formi. *To je činjenica u svijetu kao što je i povijest. Prije ritma uzastopnih generacija kojem se nije moguće oduprijeti, sve što je budan život izgradio u svjetovima duha u konačnici nestaje. Činjenica od važnosti u povijesti je život, uvijek samo život, rasa, trijumf volje za moć, a ne pobjeda istina, otkrića, ili novca. Povijest svijeta je sud svijeta. Uvijek je odlučeno u korist života koji je snažniji, puniji, i sigurniji u sebe, u korist, odnosno, na pravo da se živi, bilo da to jest ili nije bilo u budnom životu; i uvijek se žrtvovala istina i pravednost u odnosu na moć, rasu, i na smrt su osuđeni ljudi i narodi kojima je istina dragocjenija od djela, a pravda bitnija nego moć. Tako*

se još jedna drama uzvišene kulture, predivan svijet božanstvenosti, umjetnosti, misli, bitaka, gradova, zatvara prvobitnim činjenicama vječne krvi, što je jedno te isto s vječnim, kozmičkih, lelujavim kruženjem. Jasna, oblikom ispunjena budna egzistencija, uranja u tihi službu životu, kao što je pokazano kineskom epohom i Rimskim carstvom. Vrijeme pobjeđuje nad prostorom, i vrijeme je to koje u svom neumoljivom prolazu na ovom planetu prolaznu kulturu ugrađuje u slučajnost — kulturu, oblik u kojem slučajni život protječe neko vrijeme, a iza njega u svijetlu pred našim očima struje horizonti povijesti Zemlje i povijesti zvijezda.

„Za nas međutim, koje je sudbina smjestila u ovu kulturu u ovom trenutku evolucije kada novac slavi svoje zadnje pobjede, a njegov nasljednik, cezarizam, potajno se i neumoljivo približava, smjer je dan unutar uskih granica koje htijenje i prisila moraju slijediti, ako će život biti dostojan življenja“.

Ovako Oswald Spengler ukazuje na dolazeći cezarizam, na ono što će doći prije potpunog kolapsa kulture Zapada, i u što sadašnja kultura mora biti transformirana.

Ovo sam vam iznio danas jer stvarno čovjek koji je budan — on malo znači Oswaldu Spengleru — čovjek koji je budan, čak i ako je antropozof, trebao bi uzeti u obzir nešto od onoga što se događa. I tako sam vam s ovog stajališta želio skrenuti pažnju na konkretan problem našeg vremena. Ali bio bi ovo loš zaključak ako bih vam rekao samo ovo u vezi ovog problema našeg vremena. Stoga, prije nego budemo morali imati dužu pauzu zbog mog izleta u Oxford, u srijedu sljedećeg tjedna održati ću još jedno predavanje.

PREDAVANJE III

OSWALD SPENGLER (drugi dio)

Autor o kojem sam ovdje raspravljao posljednjeg puta zaista bi trebao dati mnogo materijala za razmišljanje upravo onim ljudima koji sebe ubrajaju u antropozofski pokret; jer Oswald Spengler je osoba koja je znanstveno ovladala s mnogo toga od svega što se danas može znati. Moglo bi se reći da on potpuno vlada velikom raznolikošću misli koje su u posjedu civiliziranog stanovništva tijekom zadnjih stoljeća. Spenglera se može gledati kao čovjeka koji je asimilirao veliki broj znanosti, ili barem ideje u njima sadržane.

Kombinacije misli koje on postiže ponekad su blistave. On je u najvišem stupnju ono što bi u Srednjoj Europi moglo nazvati briljantan čovjek — ne u Francuskoj, već u Srednjoj Europi; misli Oswalda Spenglera su preteške i preguste za zapadnjački— odnosno, francuski — genij; ali, kao što je rečeno, u srednjoeuropskom smislu on nesumnjivo može biti smatran za briljantnog mislioca. Teško ga se može nazvati elegantnim misliocem u najboljem smislu te riječi, jer investitura njegovih misli, unatoč svoj njegovoj pameti, zasigurno je ekstremno pedantna. Može se čak i vidjeti na raznim mjestima da iz mreže rečenica ovog nadarenog čovjeka nepogrešivo viri oko Filistejca. U svakom slučaju, u samim mislima postoji nešto neuglašeno.

Pa, ovo je više ono što bi se moglo nazvati estetskim razmatranjem ideja; ali važna stvar je ovo: ovdje smo suočeni s osobom koja ima misli, a one su u skladu s duhom vremena, ali on zaista ima loše mišljenje o razmišljanju općenito. Jer Oswald Spengler za stvarna događanja u svijetu gleda kao odlučujuće ne ono što rezultira od mišljenja, već su po njegovu mišljenju odlučujući faktor više instinktivni životni impulsi. Tako da s njim mišljenje zaista pluta iznad života, kao nešto luksuzno, mogli bismo reći; i sa njegovog gledišta, mislioci su ljudi koji razmišljaju o životu, međutim iz čijeg razmišljanja ništa ne može ući u život. Život je već to kada se pojavi mislilac koji je spreman razmišljati o njemu. S tim u vezi, potpuno je točno reći da u svjetskom povijesnom trenutku kada mislilac ovlada posebnom formom današnjih misli s nečim od univerzalnosti, upravo u tom trenutku on osjeća njihovu stvarnu sterilnost i besplodnost. Od tih besplodnih misli okreće se nečemu drugom, naime, onome što ključa u instinktivnom životu, i sa tako danog stajališta on gleda današnju civilizaciju. To mu doista izgleda tako pa kaže: Sve što je ova civilizacija iznjedrila na putu je da propadne. Možemo se samo nadati da će se opet pojaviti nešto instinktivno iz onog što Spengler naziva „krv“, koje neće imati ništa s onim što sačinjava sadašnju civilizaciju,

čak će je i slomiti, i na njeno mjesto staviti tu dalekosežnu silu koja se pojavljuje samo iz instinktivne oblasti.

Oswald Spengler vidi da su ljudi moderne civilizacije postupno postali robovi mehanicističkog života; ali on propušta vidjeti da upravo kroz reakciju, ljudska sloboda može rezultirati iz mehanicističkog života — odnosno, tehničke znanosti općenito — pošto je u osnovi lišena duha. On to nema pojma; ali zašto je to tako?

Znate da sam na zadnjem predavanju citirao pasus u kojem Spengler kaže: Državnik, praktičan čovjek, trgovac, i tako dalje, svi djeluju iz drugih impulsa nego što su oni koje se može steći kroz mišljenje; i rekao sam više-manje *u šali*: Oswald Spengler nikada ne izgleda kao da je primijetio da postoje također i očevi ispovjednici, i drugi u sličnim položajima. Niti je Oswald Spengler adekvatno promotrio nešto drugo, s obzirom na što veza s očevima ispovjednicima predstavlja samo dekadentnu sporednu stvar, sa stajališta povijesti svijeta.

Kada idemo natrag u evoluciji čovječanstva, svuda nalazimo da su se takozvani ljudi od akcije, oni ljudi koji imaju izvana nešto za napraviti u svijetu, okrenuli, u kasnija vremena proročistima, a u ranija vremena onom što možemo prepoznati u misterijima kao uredbu duhovnog svijeta. Trebamo samo pogledati egipatsku kulturu da bi vidjeli da oni koji su u misterijima saznali uredbu duhovnog svijeta, da su prenijeli ono što su saznali duhovnim sredstvima, onima koji su željeli postati, i bili za to namijenjeni, ljudi od akcije. Tako da samo moramo pogledati unatrag u evoluciju čovječanstva da bi vidjeli da je iz duhovnog svijeta, ne iz krvi — jer sva ova teorija o krvi je mistično nebulozna koliko to može biti — nisu, dakle, iz opskurnih dubina krvi izvučeni impulsi koji ulaze u zemaljska djela, već iz *duha*. U izvjesnom smislu takozvani ljudi od akcije tog vremena bili su instrumenti za velike duhovne tvorevine čija usmjerenja su saznavana u duhovnom istraživanju misterija. I mogao bih reći da odjeci misterija, koje vidimo posvuda u grčkoj povijesti, igraju ulogu u rimskoj povijesti, a nepogrešivo će se naći čak i u ranom dobu Srednjeg vijeka. Skrenuo sam vašu pažnju, na primjer, da se legenda o Lohengrinu može shvatiti samo ako se zna kako je pratiti natrag od vanjskog fizičkog svijeta u utvrdu Grala u ranom, točnije govoreći, sredini Srednjeg vijeka.

Stoga je potpuno nerazumijevanje istinskog napredovanja evolucije kada Oswald Spengler pretpostavlja da svjetski povijesni događaji potječu iz krvi, i da ono što ljudsko biće stječe kroz mišljenje nema nikakve veze s tim događajima. Gledajući unatrag na drevna vremena otkrivamo da kada su ljudi imali zadatke za izvršiti, da su u velikoj mjeri bili zavisni o istraživanju u duhovnom svijetu. Trebali su biti otkriveni planovi bogova, ako se smijem tako izraziti. I ova zavisnost o bogovima u drevna vremena učinila je ljude tog vremena neslobodnim. Misli ljudi bile su potpuno usmjerene prema služenju,

kao posude, u koju su bogovi ulijevali njihovu supstancu — duhovnu supstancu, pod čijim utjecajem su ljudi djelovali.

Da bi ljudi mogli postati slobodni, ovo ulijevanje supstance u ljudske misli od strane bogova, moralo je prestati; i kao rezultat, ljudske misli morale su sve više postajati slike. Misli čovječanstva ranijeg vremena bile su stvarnost u daleko većem stupnju; i ono što Oswald Spengler pripisuje krvi upravo su te stvarnosti koje leže skrivene u mislima drevnog čovječanstva, one supstance koje su još radile kroz ljude u Srednjem vijeku.

Zatim su došla moderna vremena. Misli ljudi izgubile su njihovu božanstvenost, suštinski sadržaj. Postale su samo apstraktne misaone slike. Ali samo takve misli ne ograničavaju i ne prisiljavaju; samo živeći u takvim misaonim slikama čovjek može postati slobodan.

Sada, tijekom posljednjih stoljeća i u dvadeseto stoljeće bilo je u čovjeku organski prisutno jedva više od dispozicije za oblikovanje takvih misaonih slika. To je odgoj čovjeka prema slobodi. On nije imao atavističke imaginacije i inspiracije drevnih vremena: doživljavao je samo misaone slike, i u njima je mogao postajati sve više slobodan, jer slike ne prisiljavaju. Ako se u slikama manifestiraju moralni impulsi, ti impulsi nas više ne prisiljavaju kao što su jednom radili kada su ležali u drevnoj misaonoj supstanci. U to vrijeme one su na ljudska bića djelovale baš kao prirodne sile; dok moderne misaone slike ne djeluju na taj način. Stoga, da bi mogle imati bilo kakav sadržaj, ljudsko biće je moralo, s jedne strane, ili ispuniti ih s onim što zna prirodna znanost kroz uobičajeno osjetilno promatranje, ili, s druge, razviti u tajnim društvima, u obredima ili slično, nešto što je bilo više ili manje izvedeno iz drevnih vremena kroz tradiciju. Pomoću osjetilnog promatranja stekao je znanost koja je ispunjavala njegove misli od izvana, ali te su misli sve više odbacivale bilo što od iznutra; tako da ako će čovjekove misli imati uopće bilo kakav unutarnji sadržaj, bio je prisiljen okrenuti se drevnim tradicijama, onako kako su predane bilo u religijskim denominacijama ili u raznim vrstama tajnih društava koja su cvjetala nad cijelom Zemljom. Velika masa čovječanstva obuhvaćena je raznim religijskim denominacijama, gdje je predstavljano nešto čiji sadržaj je bio izveden iz drevnih vremena, kada su misli još imale neki sadržaj. Čovjek je ispunjavao svoje misli od izvana sa sadržajem osjetilnog promatranja, ili od iznutra drevnim impulsima koji su postali dogmatski i tradicionalni.

Bilo je potrebno da se to dogodi od šesnaestog stoljeća pa sve do zadnje trećine devetnaestog; jer tijekom tog vremena ljudska suradnja u civiliziranom svijetu još je bila pod utjecajem onog duhovnog principa kojeg možemo nazvati princip arhanđela Gabriela, ako želimo upotrijebiti drevno ime (to je samo terminologija; namjeravam ukazati na duhovnu moć); to je biće, tada, utjecalo na ljudske duše, premda nesvjesno u moderna vremena. Ljudska bića sama

nisu imala unutarnji sadržaj, a pošto su prihvatila samo tradicionalni sadržaj za njihov duhovno-duševni život, nisu mogla osjetiti prisutnost ili utjecaj tog bića.

Prvi koji je doista bio svjestan ovog krajnjeg nedostatka duhovnog sadržaja u svom duševnom životu bio je Friedrich Nietzsche; ali on nije mogao doći do iskustva nove duhovnosti. Zapravo svaki njegov pokušaj da nađe duhovno-duševni sadržaj nije uspio, i tako je tragao za impulsima što je moguće više neodređenim, kao što su impulsi moći i slično.

Ljudima nije potreban samo duhovni sadržaj kojeg potom mogu odjenuti u apstraktne misli, već trebaju potpunu unutarnju toplinu koja može biti uzrokovana prisustvom tog unutarnjeg sadržaja. Ova duhovna toplina je iznimno važna. Za većinu ljudi do nje dolazi kroz razne rituale i slične ceremonije prakticirane u religijskim denominacijama; a ta toplina ulijevana je u duše također i u tajnim društvima nedavnih vremena.

To je bilo moguće u vremenu Gabriela, pošto su praktički svugdje na Zemlji bila elementarna bića koja su još bila zaostala od Srednjeg vijeka. Što je devetnaesto stoljeće više napredovalo to je više postajalo nemoguće — a potpuno u dvadesetom stoljeću — za ta elementarna bića, koja su bila u svim prirodnim pojavama i tako dalje, da postanu paraziti, takoreći, u socijalnom životu ljudi. U nedavna vremena bilo je mnogo toga što se opiralo tom stanju.

Vidite, ako su takva društva slijedila drevnu tradiciju — zaista je nevjerojatno koliko su „drevni“ i „posvećeni“ svi rituali ovih društava trebali biti — ako su održavani kultovi u smislu drevne tradicije, ili su dana učenja, u smislu drevne tradicije, kada je nešto razvijeno u tim društvima što je preneseno kao eho drevnih misterija, što više nije shvaćano, uvjeti su bili pravi upravo za izvjesna elementarna bića. Jer kada su ljudi prolazili kroz svakakve izvedbe — recimo, kada su prisustvovali celebriranju mise, i više nisu shvaćali ništa od toga, ljudi su tada bili u prisustvu nečeg ispunjenog velikom mudrošću; bili su prisutni, ali nisu razumjeli ništa od onog što su vidjeli, premda je razumijevanje bilo moguće. Tada su ova elementarna bića ušla u situaciju, i kada ljudi više nisu mislili o misi, elementarna bića su počela misliti s neiskorištenim ljudskim intelektom. Ljudska bića su sve više i više kultivirala slobodan intelekt, ali ga nisu koristila. Ona su radije sjedila i puštala da im nešto iz tradicije bude uručeno. Ljudi nisu mislili. Premda su uvjeti postajali sasvim različiti, još uvijek je točno da bi ljudi sadašnjeg vremena mogli izvršiti ogromnu količinu mišljenja ako bi željeli koristiti svoje umove; ali oni nemaju želje za to; nisu skloni da misle jasno. Radije kažu: Oh, to zahtijeva previše truda; zahtijeva unutarnju aktivnost.

Da ljudi žele misliti ne bi toliko mnogo uživali ići na svakakve kino predstave, jer tamo se ne može i ne treba misliti; sve se jednostavno odvija. Malo razmišljanja koje se danas traži od bilo koga napisano je na velikom

ekranu na kojem se može pročitati. Istina je da se ovaj nedostatak naklonosti za aktivno unutarnje mišljenje sporo i postupno razvio tijekom modernih vremena, i ljudi su sada gotovo u potpunosti odustali od mišljenja. Ako je negdje održano predavanje bez ilustracija na ekranu, gdje se pretpostavlja da bi ljudi nekako razmišljali, oni radije malo spavaju. Možda prisustvuju predavanju, ali spavaju — jer aktivno mišljenje ne uživa visok stupanj naklonosti u naše vrijeme.

Upravo toj nespremnosti za mišljenje, koje traje stoljećima, prakse raznih tajnih društava na mnogo su načina bile prilagođene. Bila su prisutna ista vrsta elementarnih bića koja su se povezivala s ljudskim bićima prve polovine Srednjeg vijeka — kada su se još odvijali pokusi u alkemijskim laboratorijima, kada su oni koji su vršili opite bili prilično svjesni da su duhovna bića radila s njima. Ta duhovna bića bila su još prisutna u kasnija vremena; bila su prisutna svuda. A zašto ne bi iskoristila dobru prigodu?

Zadnjih stoljeća postupno se razvio ljudski mozak koji je mogao dobro misliti, ali ljudi nisu imali želju misliti. Tako su ta elementarna bića pristupila i rekla sebi: ako sam čovjek neće koristiti svoj mozak, možemo ga mi koristiti. I u tim tajnim društvima koja su njegovala samo tradicionalno, i uvijek naglašavala ono što je bilo staro, ti elementarni duhovi su pristupili i koristili ljudske mozgove za mišljenje. Od šesnaestog stoljeća ogromna količina supstance mozga tako je uporabljena od elementarnih bića.

Mnogo je toga ušlo u ljudsku evoluciju bez čovjekove suradnje — čak i dobre ideje, posebno one koje se odnose na socijalni život ljudi. Ako pogledate okolo među ljude našeg vremena koji bi više manje željeli biti obavješteni o civilizaciji, vidjeti ćete da je njima postalo važno pitanje za pitati, što je to, zaista, što djeluje od čovjeka na čovjeka. Ljudi bi trebali misliti, ali ne misle; što dakle djeluje, od čovjeka do čovjeka? To je bilo veliko pitanje, na primjer, kod Goethea, i s tim na umu napisao je *Wilhelm Meister*. U toj priči vaša pažnja se stalno skreće na svakakve opskurne odnose kojih ljudi nisu svjesni, a koji ipak prevladavaju, i napola su nesvjesno uzeti od ovoga ili onoga i šireni. Svakakve niti su međusobno isprepletene; i njih je Goethe pokušao naći. Tražio ih je, i ono što je mogao naći smjerao je opisati u njegovoj noveli, *Wilhelm Meister*.

Takvo je bilo stanje u Srednjoj Europi tijekom devetnaestog stoljeća. Ako bi ljudi danas imali bilo kakvu sklonost da provedu više vremena s knjigom nego između dva obroka — dobro, to je govoreći figurativno, jer obično idu spavati kada su pročitali trećinu između dva obroka; zatim čitaju sljedeću trećinu između sljedeća dva obroka, a zadnju trećinu između sljedeća dva — i na taj način ona je pomalo razbacana. Za ljude bi bilo dobro čak i ako bi one novele i kratke priče koje se mogu pročitati između dva obroka, ili između dvije željezničke stanice, poticale na razmišljanje. Teško to možemo očekivati u sadašnje vrijeme; ali ako, na primjer, pogledate Gutzkova, vidite kako je u

njegovoj knjizi, *Mađioničar Rima*, i u njegovim *Prvacima duha* tragao za takvim vezama; ako uzmete iznimne društvene veze tražene od Geoga Sanda u njegovim novelama, moći ćete primijetiti da su one niti, koje proizlaze od neodređenih snaga i rade u nesvjesnom, svugdje igrale ulogu; primijetiti ćete da su autori slijedili te niti, i da su u njihovim naporima — George Sand, na primjer, — na mnoge načine apsolutno na pravom putu.

Ali u posljednjoj trećini devetnaestog stoljeća postupno je došlo do toga da ta elementarna bića — koja su prije svega mislila s ljudskim mozgom i potom, kada su zaposjela ljudske umove i dovela do socijalnih prilika devetnaestog stoljeća, zaista prela te niti — da su ta bića sada konačno imala dovoljno. Ona su ispunila svoj zadatak u svjetskoj povijesti — bolje je reći, potrebu svjetske povijesti. I dogodilo se još nešto što je posebno omelo nastavljanje ove vrste parazitske aktivnosti. To se odvijalo prilično dobro pri kraju osamnaestog stoljeća, zatim iznimno dobro u devetnaestom stoljeću — ali nakon tog vremena ova elementarna bića su sve manje postizala svoje ciljeve; to je bilo zato jer se sve veći broj duša spuštao iz duhovnog svijeta na fizički plan s velikim očekivanjima u vezi zemaljskog života.

Konačno, ako su ljudi, nakon što su bili kao mala djeca, vrištali i udarali, sada oskudno obrazovani, oni nisu shvatili da su bili opremljeni veoma visokim očekivanjima prije nego su se spustili na Zemlju. Ali to je ipak živjelo u emocijama, u cijelom duševnom organizmu, i danas još nastavlja živjeti. Duše su se zaista spustile u duševni svijet s prekomjerno visokim očekivanjima; i otuda dolaze razočaranja koja su nesvjesno proživljena u dušama djece već neko vrijeme, pošto ta očekivanja nisu zadovoljena.

Izabrani duhovi koji su imali posebno snažne impulse anticipacije prije spuštanja na fizički plan bili su oni, na primjer, koji su promatrali fizički plan, vidjeli da ovdje ta očekivanja nisu zadovoljena, i koji su potom napisali utopijske skice kako bi stvari trebale izgledati, i što bi se moglo napraviti. Bilo bi iznimno zanimljivo proučavati, s obzirom na ulazak u fizičku egzistenciju preko rođenja, kako duše velikih utopista — čak i onih manjih i donekle šutljivih, koji su promišljali svakakve skice koje se ne bi ni moglo nazvati utopijskim, ali koje otkrivaju mnogo dobre volje da se za ljude napravi raj na Zemlji — kako su duše onih koji su se spustili iz duhovnih svjetova bile zaista konstituirane s obzirom na njihov ulazak na fizički zemaljski plan.

Ovo spuštanje ispunjeno očekivanjima je uznemirujuće za bića koja će koristiti takve ljudske mozgove. Ona nisu uspjela u korištenju ljudskog mozga ljudskog bića kada se ono na Zemlju spustilo s ovakvim očekivanjima. Sve do osamnaestog stoljeća oni koji se spuštaju imali su daleko manja očekivanja. Tada je korištenje mozga od strane onih drugih bića, ne ljudskih, išlo dobro. Ali upravo tijekom zadnje trećine devetnaestog stoljeća postalo je veoma neugodno za bića koja bi koristila mozgove ljudi koji se spuštaju s ovakvim

očekivanjima, jer su vodila do nesvjesnih emocija, koje su osjećala duhovna bića kada su željela koristiti ljudski mozak. Stoga to više ne rade. A sada je činjenica da se u modernom čovječanstvu sve više širi određeno raspoloženje, da ljudska bića imaju misli, ali da ih potisnu. Mozak je postupno ruiniran, posebno među višim klasama, potiskivanjem misli. Ostala bića, ne ljudska, koja su ranije preuzimala te misli više ne pristupaju.

I sada — sada ljudska bića imaju misli, to je točno, ali nemaju pojma kako ih koristiti. A najznačajniji predstavnik te vrste ljudi koji ne shvaćaju što napraviti s njihovim mislima je Oswald Spengler. On se mora razlikovati od drugih — dakle, kako sada to izraziti a da ne bismo iznijeli uvredu kada se ove stvari ponavljaju vani, kao što to uvijek biva — možda moramo reći da drugi potpuno zanemaruju njihove umove u ranim godinama, tako da njihovi mozgovi imaju tendenciju pustiti da misli u njima nestaju. Spengler se od ostalih razlikuje po tome da je svoj um održao svježim, tako da nije postao toliko sterilan; on nije apsorbiran samo u sebi, zaokupljen uvijek samo sobom.

Istina je, zar ne, da je veliki dio čovječanstva danas iznutra zgusnut (*versulzt*, ako smijem uporabiti srednjoeuropski izraz koji mnogi možda neće razumjeti. *Sulze* je nešto što se pravi u vrijeme klanja domaćih svinja od raznih produkata ubijanja koji se inače ne koriste, pomiješano sa sastojcima poput želea — ono što se ne može koristiti niti za pravljenje kobasica korišteno je za *Sulze*.) A mogao bih reći da su kao rezultat mnogih zbunjujućih utjecaja odgoja mozgovi većine ljudi tako postali *versulzt*. Oni si ne mogu pomoći; i naravno, uopće ne govorimo u nekom optužujućem smislu, već možda prije u smislu opravdavanja, osjećajući žaljenje za zgusnute mozgove.

Hoću reći, kada ljudi imaju samo jednu misao: da nemaju pojma što bi sa sobom; kada su kao zgnječene, stisnute i zgusnute — tada ove misli mogu biti sasvim lijepo uronjene u podzemne svjetove mozga, a odatle dublje uroniti u niže oblasti ljudske organizacije, i tako dalje. Ali to nije slučaj kod takvih ljudi kao što je Oswald Spengler. Oni znaju kako razviti misli. I to je ono što Spenglera čini pametnim čovjekom: on ima misli. Ali misli koje čovjek može imati dosežu do nečeg samo ako prime duhovni sadržaj. U tu svrhu potreban je *duhovni sadržaj*. Čovjek treba sadržaj kojeg antropozofija želi dati; inače ima misli, ali s njima ne može napraviti ništa. U slučaju spenglerovskih misli to je doista kao —gotovo bih mogao reći — to je kao kad čovjek, koji je zbog budućeg braka s damom nabavio svakakvu lijepu odjeću — ne za sebe, već za damu — i ona ga napusti prije vjenčanja, i ima svu tu odjeću ali nema nikog tko bi je nosio. I vidite kako je to s tim čudesno lijepim mislima. Ove spenglerovske misli sve su skrojene po najnovijem znanstvenom stilu odijevanja, ali nema dame da odjene haljine. Stari Boethius još je imao barem nekako zgrčenu retoriku i dijalektiku, kao što sam rekao prije par tjedana. One više nisu imale vitalnost muza Homera i Pindara, ali u svakom slučaju svih sedam umjetnosti

još su shvaćane kroz Srednji vijek. Još je bilo nekoga na koga se mogla staviti odjeća.

Ono što je nastalo mogao bih nazvati, *spenglerizam*, jer to je nešto važno; ali s time je došlo vrijeme kada je odjeća nastala, takoreći, ali sva bića koja bi mogla nositi tu divnu misaonu odjeću nedostaju — drugim riječima, nema dame. Muza ne dolazi; ruho je tu. I ljudi tako jednostavno najavljuju da ne mogu koristiti cijeli ormar za odjeću modernih misli. Mišljenje uopće ne postoji u smislu zahvaćanja života na bilo koji način.

Ono što nedostaje je suštinski sadržaj koji treba doći iz duhovnih svjetova. Upravo to nedostaje. I tako ljudi izjavljuju da je to svejedno besmislica; odjeća je ovdje, u konačnici, samo da je se gleda. Stavimo je na police i čekajmo da neka jedra seljanka izađe iz mistične neodređenosti, i ... dobro, neće joj trebati lijepa odjeća, jer u originalu bi mogla biti baš ono što netko očekuje.

To predstavlja spenglerizam: on impulse očekuje od nečeg neodređenog, nedefiniranog, nediferenciranog, koje ne treba misaono ruho, i svo misaono ruho odlaže na drvene police, tako da je barem tu da se može pogledati; jer ako ga se čak ne može ni vidjeti, nitko ne može razumjeti zašto je Oswald Spengler napisao dvije debele knjige, koje su potpuno suvišne. Jer što da netko radi s dvije debele knjige ako mišljenje više ne postoji? Spengler nikada ne dopušta da postane sentimentaln, ili bismo trebali naći dosta toga zabavnog. Cezar mora doći! Ali moderni Cezar je onaj koji je zaradio koliko je moguće više novca, i okupio svakakve inženjere koji su, iz duha, postali robovi tehničke znanosti — i zatim osnovao moderni cezarizam na krvlju plaćenim novcem ili na novcu plaćenom krvlju. U ovakvoj situaciji mišljenje nema nikakvog značaja; mišljenje sjedi natrag i bavi se svakakvim razmišljanjima.

Ali sada dobar čovjek piše dvije debele knjige u kojima su sadržane neke sasvim fine misli; a ipak su one apsolutno nepotrebne. Po njegovom vlastitom izlaganju, ništa se s njima ne može napraviti. Bilo bi daleko inteligentnije da je koristio sav ovaj papir da ... recimo, osmisli formulu s kojom u svijetu mogu nastati najpoželjnije mješavine krvi, ili nešto slično. To je ono što bi svatko s njegovim gledištima trebao učiniti.

Ono što bi svatko trebao napraviti uopće se ne podudara s onim što on zagovara u svojoj knjizi. Svatko tko čita knjige ima osjećaj: Pa, ovaj čovjek ima nešto za reći; on zna za pad Zapada, jer je pošteno slistio ovaj cjelokupni način uništenja; on sam je prepun toga. Oni koji bi željeli ubrzati propast Zapada ne bi mogli napraviti bolje nego napraviti Oswalda Spenglera kapetanom, vođom, ovog propadanja. Jer on razumije sve o tome; njegov vlastiti unutarnji duh je potpuno tog kalibra. I tako je on iznimni predstavnik svog vremena. On vjeruje da će se cijela moderna civilizacija urušiti. Pa, ako svatko vjeruje slično, sigurno hoće! Stoga, ono što on piše mora biti točno. Meni izgleda da to sadrži ogromnu unutarnju istinu.

To je kako stvari stoje; i svatko čija osnova je antropozofija zaista mora obratiti pažnju upravo na osobe kao što je Oswald Spengler. Jer ozbiljno razmatranje duhovnih stvari, ozbiljno razmatranje duhovnog života, upravo je ono što antropozofija hoće. U antropozofiji zasigurno nije pitanje da li je prihvaćena ova ili ona dogma, već je važna stvar da ovaj duhovni život, ovaj suštinski duhovni život, bude uzet ozbiljno, potpuno ozbiljno, i ta to *probudi* ljudsko biće.

Veoma je zanimljivo da Oswald Spengler kaže: Kada misli, čovjek je budan (to ne može poreći), ali sve što je uistinu učinkovito dolazi iz spavanja, i to je sadržano u biljci i u onome biljkolikom u čovjeku. Štoga u ljudskom biću ima biljkoliku prirodu, ono to doista iznjedri u živućem stanju: spavanje je ono što je živo. Budno stanje donosi misli; ali budna egzistencija rezultira samo unutarnjim napetostima.

Tako je postalo moguće da jedan od najpametnijih ljudi današnjice naznači nešto poput ovoga: Ono što radim mora biti usađeno u mene dok spavam, i stvarno se uopće ne moram probuditi. Probuditi se to je luksuz, potpuni luksuz. Trebao bih zaista samo hodati okolo i, još spavajući, obaviti ono što mi dođe u snu. Stvarno bih trebao biti uspavani hodač. Luksuz je da je glava još tu stalno se prepuštajući razmišljanju o cjelini stvari, dok ja idem okolo spavajući-hodajući. Zašto uopće biti budan?

Ali ovo je prevladavajuće raspoloženje, i Spengler ga dovodi do veoma jasnog izraza, naime: moderno ljudsko biće ne voli to da bude budno. Dolaze mi svakakve ilustracije. Na primjer: kada je na početku antropozofskog društva davno, davano predavanje, u prvim redovima je uvijek bilo ljudi koji su čak izvana naglašavali da malo spavaju, tako da određeno sudjelovanje može biti vidljivo u publici, tako da oni predani sudionici mogu biti vidljivi. Spavanje je zaista jako popularno, zar ne? Sada većina ljudi to radi tiho: u prigodama koje sam spomenuo ljudi su se dobro ponašali u tom pogledu; ako nema karakterističnog zvuka hrkanja, onda se ljudi dobro ponašaju, zar ne? Odnosno, barem su tihi. No Spengler, koji je čudan čovjek, pravi buku zbog onog o čemu drugi ljudi šute. Drugi spavaju; ali Spengler kaže: Ljudi *moraju* spavati; ne bi uopće trebali biti budni. I koristi sve svoje znanje kako bi dao odgovarajuću tezu za spavanje. Dakle ono do čega dolazi je ovo: *da iznimno pametan čovjek današnjeg vremena zaista daje adekvatnu tezu za spavanje!*

To je nešto na što moramo obratiti pažnju. Ne trebamo praviti buku o tome, kao što to Spengler čini; ali ovo bi trebali uzeti u obzir, i shvatiti kako je nužno razumjeti budno stanje, stanje sve veće budnosti, kojeg treba postići kroz nešto kao što su duhovni impulsi antropozofije.

Stalno se mora naglašavati da je nužno za budnost, stvarnu, unutarnju duševnu budnost, da postupno postane ugodna. Dornach se doista osjećao kao neosjetljiv, pošto je njegova svrha da stimulira budnost, ne spavanje, i jer bi

želio budno stanje uzeti sasvim ozbiljno. Stvarno bi želio uliti *budnost* u sve, u umjetnost, u socijalni život, a najviše od svega u život spoznaje, u cjelokupno odvijanje života, u sve čemu je ljudski život na bilo koji način naklonjen.

Možete mi vjerovati, ponekad je potrebno tu i tamo skrenuti pažnju na ovakve stvari; jer barem u trenucima kao što je ovaj, kada smo se okupili da bi na kratko vrijeme opet prekinuli ova predavanja do mog povratka iz Oxforda, mora se istaknuti, da upravo među nama određene sklonosti moraju dobiti oslonac. Mora biti usvajanja onoga što antropozofija sadrži, da bi se to povezalo s čovjekovim budnim postojanjem. Jer to je ono što trebamo u svim sferama života: *biti istinski budni*.

ČETIRI ČLANKA RUDOLFA STEINERA

ČLANAK I

Spenglerove „*Perspektive svjetske povijesti*“

Oswald Spengler je sada izdao drugi svezak njegove *Propasti Zapada*. Naziva ga *Perspektive svjetske povijesti* [*Propast Zapada*, Oswald Spengler; svezak II: *Perspektive svjetske povijesti*.] Osjećamo se ponukani usporediti početak i kraj tih perspektiva.

Početak usmjerava naše promatranje prema prirodi. „Pogledajte cvjetove navečer, jedan za drugim zatvaraju se u sumrak. Čudan je osjećaj koji vas pritisne — osjećaj zagonetnog straha u prisutnosti ove slijepe snolike egzistencije vezane za Zemlju. Nijema šuma, tihe livade, ovaj grm, grančica, ne komešaju se, to se vjetar s njima igra. Samo je mali komarac slobodan — on još pleše na večernjem svijetlu, kreće se kamo hoće. Biljka je ništa sama po sebi. Ona čini dio krajolika u kojem je slučaj učinio da se ukorijeni. Sumrak, hladnoća, zatvaranje svakog cvijeta — to nisu uzrok i posljedica, nisu opasnost i odgovor na nju. One su jedinstveni proces prirode, koja sebe ostvaruje pored biljke, s biljkom, i u biljci. Pojedinaac nije slobodan da brine za sebe, da ima htijenje, ili bira za sebe“.

Kroz čitavu knjigu osjećamo da su „svjetske povijesne perspektive“ obojane ovim pogledom na uspavani biljni život na koji smo upućeni na samom početku. Zašto bismo trebali pogledati na ovo? Je li to ono na što je čovjek današnjice prirodno vođen kada se zagonetke i nemiri njegove epohe raspire u njegovom umu? Je li raspoloženje izazvano ovim pogledom na prirodu posebno pogodno za prodrijeti u bit današnje kulture na takav način da se može vrednovati?

Na samom kraju sveska postavljeni smo pred cijelu tragediju čovjeka sadašnjosti. „Strast za izumom objavljuje se već u gotičkoj arhitekturi — usporedite to s namjernim siromaštvom dorske forme! — i očituje se kroz našu glazbu. Pojavilo se tiskanje knjiga, i oružje dugog dometa. Od Kolumba i Kopernika slijedi teleskop, mikroskop, kemijski elementi, i na kraju ogroman tehnološki korpus ranog baroka. Međutim, zatim je slijedio, istodobno s racionalizmom, izum parnog stroja, koji je uznemirio sve i transformirao ekonomski život iz temelja. Do tada je priroda pružala usluge, ali sada je upregnuta u jaram kao rob, i njen rad je, kao s prezirom, mjeren standardom konjske snage. ... Budući da se konjska snaga kreće prema milijunima i milijardama, populacija se povećava, s porastom kakav ni jedna druga kultura

nije smatrala mogućim. Ovaj rast je *proizvod stroja*, koji inzistira da ga se koristi i usmjerava, a zauzvrat ustodučuje snage svakog pojedinca. Za dobrobit stroja, ljudski život postaje dragocjen ... Cjelokupna kultura doseže stupanj aktivnosti da Zemlja pod njom podrhtava ... A ono što se sada razvija, gotovo u jednom stoljeću, drama je takve veličine da će se ljudi buduće kulture, s drugim dušama i drugim strastima, teško moći oteti dojmu da je u naše vrijeme sama priroda klecala ... I ovi strojevi u svojim oblicima postaju sve manje ljudski, više asketski, mistični, ezoterijski ... Nikada se osim ovdje mikrokozmos nije osjećao superiornim makrokozmosu, ali ovdje su male životne jedinice pukom snagom njihova intelekta učinile neživo zavisno o njima samima ... Ali upravo zato je faustovski čovjek postao *robom svoje kreacije* ... Seljak, fizički radnik, čak i trgovac, odjednom izgledaju nebitni u usporedbi s tri velika lika koje je stroj odgojio i izvježbao tijekom svog razvoja: *poduzetnik, inženjer, i tvornički radnik.*”

Zašto bi se čovjek, koji izgleda smješten u takav odnos sa strojem, poduhvatio procjene tog položaja s pogledom usmjerenim na uspavani život biljke?

Zasigurno zurenje u tom smjeru nije dovelo čovjeka usred kotača, zglobova, motora, i tako dalje. Mnogo više je to gledanje u beživotnu prirodu. Stalno otkako je čovjek tome pristupio sa promišljanjem koje je željelo da njegovi objekti budu transparentni kao što su oni od matematike, krenuo je prema modernoj tehnologiji. Novija razmišljanja su se trenirala da gledaju na duhovno transparentno. Ovo mišljenje saznaje nešto o sebi kada shvaća kako poima sudar dvije elastične kugle ili putanju tijela. Na isti način na koji poima to ono je prisiljeno shvatiti sve pojave s kojima se suočava u fizikalnom ili kemijskom laboratoriju. Duhovno transparentne pojave su ono što ono želi. Ako netko prigovori da sudar dvije elastične kugle nije duhovno transparentan jer sila elasticiteta ostaje tajanstvena i neprobojna, možemo opravdano reći da nije u tome stvar, da ne moramo znati prirodu tinte s kojom je pismo napisano kada želimo razumjeti pismo.

U beživotnoj prirodi čovjek s potpunom jasnoćom vidi sve što mu treba da iz konteksta prirode konstruira stroj. U tu svrhu, treba ideje koje može proširiti, da obuhvati više nego što je to promatrati anorgansku prirodu u punoj transparentnosti.

Ali u čovjekovoj duši ove ideje su samo *slike*. Naša ih svijest prepoznaje kao takve. One u našoj svijesti žive bez snage; one su povezane s onim što prikazuju kao što su zrcalne slike povezane s objektima koji stoje ispred zrcala. Jedna zrcalna slika ne udara u drugu, a ipak zajedno mogu dana koherentnu sliku udarca. U ovom slikovnom znanju moderno mišljenje ima svoju veličinu i nedostatak. Ako sebe shvaća u svojoj veličini i nedostatku, uronjeno je u zagonetke i uznemirenje.

Ovo slikovno znanje ima svoju transparentnost. Onaj tko to osjeća priznati će da svo znanje dostojno tog naziva mora ovako biti transparentno. Ali već u biljnom svijetu ta transparentnost nije više prisutna ako se teži za istom spoznajom kao u slučaju slika beživotne prirode. Goethe je to osjećao. Stoga je, tražio drugačije formiranu spoznaju za biljni svijet. Tražio je sliku arhetipske biljke, iz koje se može dokučiti pojedina biljka kao što je pojedina fizička pojava shvaćena iz „prirodnih zakona“.

Spoznati živuće tako temeljito kao beživotno možemo samo ako proširimo naše sposobnosti shvaćanja. Kod spoznaje beživotnog, ljudi su po prvi puta vidjeli što bi znanje zaista moglo biti. Ali ova spoznaja otkriva samo ono što je strano stvarnoj ljudskoj esenciji. Mi ne možemo napredovati od shvaćanja beživotnog do doživljaja prave ljudske esencije ako se držimo te metode.

Kod stroja imamo nešto što je transparentno ali što je nama strano. Povezali smo naše živote s tim stranim elementom. Stroj stoji tu hladan i stran, trijumf „vjerodostojne“ spoznaje. Pored njega stoji sam čovjek, samo s tamom pred sobom ako s tom spoznajom pogleda u sebe.

Ipak, ljudi su trebali steći ovaj uvid u mrtvo i transparentno da bi bili potpuno budni. Oni trebaju slikovno znanje onog što je strano njihovoj prirodi da bi se probudili. Svo prethodno znanje izvedeno je iz tame čovjekove vlastite prirode. Po prvi puta postaje jasno kada ljudska duša postaje jednostavno ogledalo, reflektirajući samo *slike* stvari strane čovjeku. Prije kada je čovjek govorio o znanju na umu je imao samo impulse i sadržaj svoje vlastite prirode, koji ne mogu biti jasni. Njegove ideje su bile prožete životom, ali one nisu bile jasne. *Slike* beživotnog svijeta su jasne. Međutim, u takvim slikama, on nema samo otkrivenje beživotnog, već isto tako i unutarjni doživljaj. Slike kroz njihovu vlastitu prirodu ne mogu uzrokovati ništa. One su impotentne. Ali ako čovjek doživljava svoje moralne impulse u slikovnom svijetu kao što se izvježbao da doživi beživotnu prirodu, tada se uzdiže do slobode. Jer slike ne mogu utjecati na volju kao što to mogu strasti i instinkti. Epoha koja je razvila ovo matematičko slikovno mišljenje u beživotnom, prva je koja čovjeka može voditi do slobode.

Hladna tehnologija ljudskom mišljenju daje pečat koji vodi do slobode. Među zupčanicima i polugama i motorima postoji samo mrtvi duh: ali u toj oblasti mrtvog slobodna ljudska duša se *budi*. Ona u sebi mora probuditi duh koji je prije više ili manje sanjao, kada je animirao prirodu. Mišljenje izranja iz svog sna kroz hladnoću stroja.

Budna vizija, koja se može usmjeriti prema stroju, ponovno postaje snena ako je, kao u Spenglerovoj kontemplaciji, vraćena natrag na biljku. Jer ova kontemplacija ne ide naprijed, kao Goetheova, da postigne transparentnost kod promatranja biljaka; naprotiv, povlači se u sumrak u kojem se život

pojavljuje kada na njega gledamo kao što je čovjek gledao na beživotno u pred-tehničkom razdoblju.

Opažanje na koje smo potaknuti na početku Spenglerove kontemplacije omogućuje tehnicima da se pojavi kao nešto đavolsko. Ali to je samo radi toga što on poriče jasnoću koja je preko tehnike postignuta. Kroz to poricanje, čovjeka se odbija od njegove vlastite budnosti. Umjesto da iz ove jasnoće dobije snagu da preko stroja zasvijetli slobodan ljudski duh, ova kontemplacija biljke priziva strah koji kaže: „Ti kotači, cilindri, i poluge, više ne govore. Sve što je presudno povlači se u unutarnju oblast. Čovjek osjeća da je stroj đavolski, i to s pravom“. No čini se da je potrebno iz stroja izbaciti vruga. Može li netko, ako to namjerava napraviti, ovako uokviriti početak i kraj njegova razmišljanja, i „perspektive svijeta“ smjestiti između toga kao što to Spengler čini? Odgovor na to pitanje potražiti ćemo u nastavku ovog članka.

ČLANAK II

Bijeg od razmišljanja

Spengler govori o uspavanom biljnom životu i koristi izraze kao što su ovi: „Biljka je biće bez budnosti. Kod spavanja sva bića postaju biljke: napetosti s okolinom su ugašene, ritam života se nastavlja. Biljka poznaje samo odnos prema Kada i Zašto. Izbijanje prvih zelenih vrhova iz zimskog tla, bujanje pupoljaka, cijeli moćni proces cvjetanja, davanje mirisa, sjaja, sazrijevanja: sve je to želja za ispunjenjem sudbine i stalna čežnja za pitanje o tome Kada“.

Nasuprot tome je buđenje životinja i ljudi. Buđenje razvija unutarnji život. Ali to je trganje od kozmičkog postojanja. Čini se kao da ništa, u doživljajima budnosti, ne ostaje od poriva, pokretačkih kozmičkih sila koje postaju sudbina u biljnom svijetu. Osjećaj te otrgnutosti potpuno je razrađen u Spenglerovim pogledima.

U ljudskom životu, biljkoliki element nastavlja djelovati. On vlada u podsvjesnim aktivnostima do kojih dolazi kao rezultat misterioznih snaga „krvi“. Iz „krvi“ nastaje ono što u čovječanstvu živi kao element sudbine. Nasuprot tome, ono što je formirano od budne svijesti javlja se kao slučajni dodatak pravoj egzistenciji. Spengler nalazi oštro urezive riječi kako bi opisao beznačajnost budne svijesti u odnosu na stvarno kreativne biljkolike snage u ljudskoj prirodi: „Mišljenje u životu pridaje sebi preveliku važnost jer ne primjećuje ili ne prepoznaje druge metode razumijevanja i time gubi svoj nepristran pogled. Uistinu svi profesionalni mislioci — a u svim kulturama gotovo su samo oni glasni — držali su, kao da se podrazumijeva, da je hladno apstraktno razmišljanje aktivnost pomoću koje čovjek dolazi do 'konačne stvari'“. Umjesto da bude dubok, prilično je jednostavno postignut uvid kojeg Spengler izražava riječima: „Jer iako je čovjek misleće biće on je daleko od toga da je biće čiji se cijeli život sastoji od mišljenja“. To je točno kao što su „dva i dva, četiri“. Međutim za svaku je istinu važno kako se postavlja u životne poveznice. A Spengler *ni* jednom ne umeće mišljenje u život: on ga smješta *pored* života. On to radi zato jer ga shvaća samo u obliku u kojem se pojavljuje u modernom znanstvenom istraživanju. Tamo je apstraktno razmišljanje. U tom obliku ono je odraz života, a ne sama životna sila. O tom mišljenju moglo bi se reći da ono što radi formativno u životu, da to dolazi od uspavanog biljnog elementa u čovjeku; ono nije rezultat budnih apstrakcija. Točno je da „Stvarni život, povijest, poznaje samo činjenice. Životno iskustvo i ljudsko znanje odnose se samo na činjenice. Čovjek koji djeluje, koji ima htijenje, koji se bori,

koji se svakodnevno brani od činjenica i čini ih za sebe korisnim ili im podliježe, na puke istine gleda s visoka kao na nešto beznačajno“.

Međutim ovo apstraktno mišljenje samo je faza u razvoju ljudskog života. Njemu je prethodilo slikovno mišljenje, koje je bilo vezano sa objektom mišljenja i pulsiralo je u djelima ljudi. Doduše ovo mišljenje je radilo na snoliki način u svjesnom ljudskom životu, ali je ono kreator svih ranih stupnjeva raznih kultura. I ako netko kaže da je ono što se pojavljuje u djelima ljudi takvih kultura rezultat „krvi“ a ne mišljenja, tada napušta svaku nadu da dokuči pokretačke impulse povijesti i uranja u zamagljeni materijalistički misticizam. Jer bilo koji misticizam koji pojave povijesnih događaja objašnjava kroz neku osobinu duše ili duha je jasan u usporedbi s misticizmom „krvi“.

Ako preuzmemo takav misticizam, odsijecamo mogućnost pravilnog vrednovanja tog perioda vremena u kojem je ljudska evolucija napredovala od ranijih slikovnih oblika mišljenja do apstraktne metode. To samo po sebi nije sila koja nas tjera na akciju. Dok je to djelovalo prema formiranju znanstvenog istraživanja, ljudi su bili podčinjeni, u svojim djelima, naknadnim učincima starih impulsa koji izviru iz slikovnog mišljenja. Značajno je da u zapadnjačkoj kulturi nedavnih stoljeća apstraktno mišljenje stalno raste dok djela ostaju pod utjecajem ranijih impulsa. Ona preuzimaju složenije oblike ali u biti ne proizvode ništa novog. Moderni ljudi putuju željeznicama u kojima je realizirano apstraktno mišljenje, ali tako rade iz impulsa volje koji su već radili prije nego je željeznica postojala.

Međutim ovo apstraktno mišljenje je samo prijelazni stupanj sposobnosti mišljenja. Ako smo ga doživjeli u njegovoj punoj čistoći, ako smo na potpuno ljudski način apsorbirali njegovu hladnoću i impotenciju, ali također i njegovu transparentnost, onda se nećemo moći zadovoljiti njime. To je mrtvo mišljenje, ali može ga se oživjeti. Ono je izgubilo slikovnu osobinu koju je imalo kao iskustvo snova, ali to može opet steći u svijetlu intenzivnije svijesti. Od snolike slike, kroz potpuno svjesnu apstrakciju, do jednako pune svjesne imaginacije: to je evolucijski tijek ljudskog mišljenja. Uspon do te svjesne imaginacije stoji pred ljudima Zapada kao zadatak budućnosti. Goethe je dao početak prema tome kada je, radi razumijevanja formiranja biljaka, tražio idejnu sliku arhetipske biljke. A ovo imaginativno mišljenje može potaknuti impulse za djelovanje.

Onaj tko ovo poriče i staje kod apstraktnog mišljenja zasigurno će doći do stajališta da je mišljenje neplodan dodatak životu. Apstraktno mišljenje čovjeka koji spoznaje čini pukim promatračem života. Ovo promatračko stajalište pokazuje se u Splengeru. Kao moderan čovjek on je i sam živio u ovom apstraktnom mišljenju. On je značajna osobnost. On može osjetiti kako, s tim mišljenjem, stoji izvan života. Ali život je njegov glavni interes. I u njemu se javlja pitanje: Što s tim mišljenjem čovjek može napraviti u životu? Međutim

to nas upućuje na tragediju u životu modernog čovjeka. On se podigao na razinu apstraktnog mišljenja, ali ne zna kako s njime napraviti bilo što za život. Spenglerova knjiga izražava ono što je činjenica za mnogo osoba, ali što nikada nisu primijetili. Ljudi naše kulture su potpuno budni u njihovom mišljenju, ali s njihovom budnošću stoje tamo zbunjeni.

Spenglerova *Propast Zapada* knjiga je zbunjenosti. Autor ima pravo govoriti o ovom propadanju. Jer snage opadanja, kojima drugi pasivno podlegnu, u njemu rade aktivno. On ih razumije, a ipak odbija doći do onih snaga uspona koje se mogu dosegnuti buđenjem. Stoga, on vidi samo propadanje i očekuje nastavljanje toga u mističnoj tami „krvi“.

Alarmanтна crta provlači se kroz Spenglerovu prezentaciju. Ostvarena intelektualna konstitucija duše, postaje zbunjena u vezi sebe same, pristupa događajima povijesnog života čovjeka samo da bi bila opetovano nadvladana od strane tih činjenica. Agnosticizam modernih vremena uzima se s tako potpunom ozbiljnošću da nije samo formuliran teoretski već je podignut na metodu istraživanja. Različite kulture su tako opisane da svaka pred nas postavlja sliku koja nas tjera da pobjegnemo od vlastitog budnog bića. Ali to nije bijeg u plodne snove pjesnika, koji uranjaju u život i hladno mišljenje transformiraju u duh; više je to bijeg u umjetnu i ugnjetavačku noćnu moru. Svjetlucavo apstraktno mišljenje, koje se boji sebe i nastoji sebe utopiti u snove!

ČLANAK III

Spenglerov fiziognomijski pogled na povijest

Ono što je ovdje rečeno o Spenglerovoj knjizi morati će biti gledište upravo onih koji u njemu vide izrazito reprezentativan izraz moderne konstitucije duše među ljudima Okcidenta. Spengler do kraja razmišlja o onome što drugi ostavljaju napola ili četvrt napravljeno. Ovo mišljenje ne može naći duhovne snage razvoja od početka egzistencije Zemlje sve do daleko u budućnost. Te snage i same žive u raznim kulturama, tako da svaka kultura prolazi kroz djetinjstvo, zrelost, i opadanje, zatim konačno podlegne smrti. Ali unutar svake kulture formirano je sjeme koje cvjeta u sljedećoj kulturi i u svom cvjetanju vodi čovječanstvo kroz stupanj razvoja koji mu je neophodan. Oni apstraktni mislioci koji u ovom razvoju vide samo napredovanje na stalno više stupnjeve, griješe. Mnoge stvari zdravoj procjeni izgledaju kao korak nazad. Međutim ti koraci su *neophodni* jer čovječanstvo vode kroz iskustva kroz koja mora proći.

Hegelova ideja, da povijest manifestira napredak čovječanstva u svijesti o slobodi, zasigurno je apstraktna. Ali to je barem značajan pokušaj da se pronađe nit koja se provlači kroz povijest. Ako za apstraktnu ideju pokušate naći neki sadržaj koji prodire kroz mnogostrukost ljudske povijesti, treba vam duhovna percepcija. Intelektualno razmišljanje za to nije adekvatno.

Ako ovo razmišljanje ostane iskreno, ono se mora ograničiti na opisivanje fiziognomija kultura. Ono ne može kroz fiziognomije pogledati u duše kultura. Ali upravo u onome što se otkriva iza fiziognomije leži sjeme koje vodi preko, od jedne kulture u drugu.

U tom pogledu Spenglerov rad je nemilosrdno iskren. On sebe ograničava na fiziognomije kultura. „Za duh postoje istine: činjenice postoje samo u odnosu na život. Povijesna kontemplacija, koju ja nazivam *fiziognomijski otkučaj vremena*, to je riješenost „krvi“, znanje ljudskog bića prošireno na prošlost i budućnost, urođeni uvid u osobe i situacije, u događaje, u ono što je nužnost, u ono što je *moralo* biti, a ne samo znanstvena kritika i poznavanje podataka. Jer svako pravo povijesno znanstveno iskustvo je nebitno ili suvišno“. Čovjek mora govoriti na ovaj način kada sebe potpuno uroni u intelektualističko razmišljanje i iskreno pogleda na povijesnu evoluciju. Takav čovjek ne može ići dalje u povijesne snage; ali ako oštra intelektualnost vodi njegove fiziognomijske vremenske otkučaje, on može sjajno prikazati različite kulture.

Primjer ove briljantnosti poglavlje je o „Problemima arapske kulture“ koje je Spengler postavio u središte njegovih *Perspektiva svjetske povijesti*. Esencija koncepcija svijeta koje su se, stoljećima prije pojave kršćanstva, pojavile iz utrobe orijentalnog života, ovdje je opisana na prodoran, oštro oblikujući, eruditski način. Koncept „magijske“ filozofije razrađen je u jasnim konturama. Vidite kako je drevni svijet, u kojem su ljudi bili ograničeni na jedan lokalitet i smješteni među sunarodnjake tako da su se osjećali kao članovi klana, zamijenjen od kasnijeg svijeta, koji je ljude dovodio u zajednice gdje ih je na okupu držala svijest o duhu iznad zemaljskog poretka. Umjesto boga kojeg se može zamisliti samo u konkretnoj točki gdje klan živi, pojavljuje se bog koji je nezavisan od mjesta i živi u dušama ljudi koji ga priznaju. Za lokalnog klanskog boga ne može se pokušati obraćenje. Drugi klan obožava boga koji se otkriva na drugom mjestu i u drugom kultu. Bilo bi besmisleno pokušati na drugo mjesto prenijeti ono što nosi karakter jednom mjestu. Za lokalne bogove nema misionara. Oni se pojavljuju tek kada se duša uzdigne do „višeg“ boga čija duhovna snaga struji u dušu. Za ovo strujanje unutra pokušava se pridobiti što je moguće više duša.

Tako čovječanstvo dolazi na stupanj magijskih religija. Čovjek na Zemlji osjeća se kao ovoj jedinstvenog svjetskog duha koji bi trebao živjeti u svim dušama. Ljudski ego još nije u potpunosti postavljen na vlastite noge. On je ovoj bića svijeta. On misli u čovjeku, djeluje kroz čovjeka. To je karakteristična crta magijskog religijskog osjećaja.

U Maloj Aziji taj se osjećaj pojavljuje kod raznih naroda. Isus, po Spenglerovu mišljenju stoji usred toga. Okcidentalno kršćanstvo javlja se kroz činjenicu da ovaj magijski osjećaj struji u grčki i rimski svijet i poprima njihove oblike. Tako ono što je u biti orijentalno magijsko živi dalje u vanjskim formama koje se, u Grčkoj i Rimu, pojavljuju iz kultova koji nemaju magijsku orijentaciju. U svojoj knjizi Spengler izražava apstraktnu misao kojom pokušava dokučiti sljedeće: „U stjenovitom sloju su ukopani kristali minerala. Pojavljuju se rascjepi i pukotine, voda se filtrira, i kristali su postupno isprani tako da u dogledno vrijeme ostaje samo njihov šuplji kalup. Zatim dolaze vulkanski izljevi koji raznose planinu: rastaljena masa se ulijeva, skrućuje, i kristalizira. Ali nemaju slobodu da to rade u svojoj posebnoj formi. Moraju popuniti prostore koje pronadu. Tako nastaju iskrivljeni oblici, kristali čija unutarnja struktura je u kontradikciji s njihovim vanjskim oblikom, kamenje jedne vrste koje ima pojavnost kamenja druge vrste. Minerolozi ovu pojavu nazivaju *pseudomorfoza*. Povijesnom pseudomorfozom ja nazivam one slučajeve gdje se starija strana kultura tako masivno prostire kopnom, tako da mlada kultura, rođena na tom tlu, ne može doći do daha i ne uspijeva ne samo u tome da postigne čiste i specifične izražajne forme, već čak i da potpuno razvije vlastitu samosvijest“.

Tako u zapadnom kršćanstvu prvih stoljeća živi magijski arabizam kao *pseudomorfoza*. Poprima oblike grčkog i rimskog svijeta. „Zapravo, Augustin je bio zadnji veliki mislilac rane arapske skolastike, ništa manje nego zapadnjačkog duha. Ne samo da je on povremeno bio manihejac, već je to ostao i kao kršćanin u nekim važnim značajkama, i njegovi najbliži rođaci će se naći među perzijskim teozima kasnije Aveste (*religijski tekstovi zoroastrizma, nap.pr.*), s njihovim doktrinama o blagu milosti svetaca i apsolutnoj krivnji“.

Tako se to pojavljuje onome tko promatra fiziognomiju arabizma i slijedi je jasnim pogledom sve dolje do osobnosti u kojima se još može pratiti. Ali ovdje nije percipirana *duša*, duša koja ne samo da struji u čudno okruženje kao *pseudomorfoza* već to okruženje *doživljava*, pokazujući se kao *klica* koja se rađa u novim oblicima. Apstraktna mineralna metafora nije dovoljna. Duša kulture živi i percipira svoje okruženje. Iz te percepcije se razvija, ne *pseudomorfoza*, već transformirani impuls. Karakteristična stvar kod Augustina nije manihejstvo niti njegov odnos prema perzijskim teozima, već njegova elementarna samo-percepcija koja sebe čini dijelom kršćanskog Rima i time oblikuje koncept milosti i krivnje. Taj koncept je iskrivljen ako netko ukazuje samo na fiziognomijsku sličnost s orijentalnim gledanjima. Kod Augustinove fiziognomije ne postoji život Orijenta, transformiran i stariji; prije je ta fiziognomija poput one od sina koji nosi značajke oca, ali ima vlastitu dušu.

ČLANAK IV

Spenglerova povijest napuštena od duha

Posebno je briljantna perspektiva svjetske povijesti u kojoj Spengler gleda državu. Želio bi je shvatiti u stvarnosti. Ali ne uspijeva ispravno procijeniti nesusjesne, instinktivne ljudske odnose iz kojih se život države u početku razvija. To je zato jer je u potpunosti izvan njegove metode promatranja to da traži stvarne duhovne sile u tom nesusjesnom što u primitivnim uvjetima povezuje jednog čovjeka s drugim. On nalazi da su veze uzrokovane krvlju. Ali on ne vidi kako duh radi u krvi, kako nalazi svoj izraz u instinktima.

Kako duh postupno postaje sve više svjestan u čovjeku, svijesti se pojavljuje u sve više apstraktnom obliku. Postaje ono što je Spengler opisao kao: puka istina, neučinkovit duševni sadržaj *kontemplativnog* čovjeka; ništa za djelatnog čovjeka koji živi u *činjenicama*.

Tako Spenglerovo propitivanje porijekla ljudskog života zajednice pronalazi aktivno plemstvo, koje se u potpunosti širi svijetom činjenica, živeći u struji povijesti i stvarajući povijest: i kontemplativno svećenstvo koje živi samo u istinama i zaista svoju egzistenciju ima izvan povijesti.

Spengler ne procjenjuje ispravno svećenstvo koje je u ranim kulturama inspirator ljudskih djela i koje, savjetujući i dajući smjer, radi i dalje u ljudima od djela. Da je to mogao ispravno procijeniti vidio bi kako ljudi od djela samo svojim rukama izvršavaju ono što namjeravaju duhovni ljudi.

Spengler ostvaruje pravu procjenu povijesti samo s onim činjenicama u kojima prestaje utjecaj impulsa duhovnika i druga strana povijesnog života postaje vidljivija; u onim slučajevima u kojima *izgleda* da se nositelji struje činjenica nisu brinuli o nadahnuću duhovnika. Jer to je samo naizgled. Kroz tisuće kanala impulsi „savjetnika“ ulaze u djela. Kao da je Spengler potpuno slijep za te kanale. Jer samo tako može nastaviti svuda govoriti o „krvi“. Samo na taj način može doći do gledišta kojeg izražava riječima: „Doista je plemstvo pravo stanje, utjelovljenje krvi i rase, struja postojanja u najpunijem zamislivom obliku“.

Međutim, ako se postavimo na polaznu točku Spenglerovih perspektiva kako bismo vidjeli što se u njima može vidjeti, moramo priznati da je njegovo izlaganje briljantno. On poluistine, koje se u toj perspektivi pojavljuju, opisuje posebno jasnim konturama. On jasno opisuje kako se svećenstvo izmiče iz sfere duhovnih impulsa i postiže djelotvornost koja dolazi iz snaga krvi: „Povijest papinstva, sve do u osamnaesto stoljeće, odnosi se na nekoliko

plemenitih obitelji koje su se nadmetale za tigaru da bi pronašli plemićko obiteljsko bogatstvo. To jednako vrijedi i za bizantinske dostojanstvenike i engleske premijere (posvjedočite obiteljsku povijest Cecila) a čak i za mnoge vođe velikih revolucija“.

Za Spenglera, „povijest“ je ono što izvire iz krvi iz vladajuće elite. U „državi“ je ova struja samo takoreći materijalizirana. Stvarnosti naprednih činjenica, koje proizlaze iz elita, kristalizirane su u nekoj vrsti iluzije u državu, koja teži zgrabiti u prostoru (s prigušenom stvarnošću) ono što elite stalno kreiraju u vremenu. Za Spenglera ono što se odvija između elita koje surađuju i u sukobima snaga krvi postaje povijest. „Iz ovoga slijedi da prava povijest nije kulturalna; u anti-političkom smislu, kao što tvrde filozofi i doktrinari svih početnih civilizacija. Naprotiv, to je povijest rase, povijest rata, diplomatska povijest, povijest struja postojanja u obliku muškarca i žene, obitelji, naroda, imanja, države, uzajamnog napadanja i obrane u otkucanjima velikih činjenica“. Dakako, Spengler je sto puta u pravu u ovakvom opisivanju kulturalno-povijesnih stajališta koji svoje činjenice izvlače iz onog što ljudi misle iako su te činjenice ekonomski, umjetnički, ili znanstveni izraz onog što elite razrađuju između sebe. Ali on ne uočava način na koji, napola svjesno, napola nesvjesno, kroz ljude radi duh i manifestira se u krvi. A taj duh nije ono što Spengler ima na umu kada kaže (na njegov način s pravom): „Kultura je duša koja je došla do samoizražaja u osjetilnim formama, ali te forme su žive i evoluiraju“. Jer djelotvorni duh je ono što se javlja, kao živa, radije nego kao apstraktna istina, u tkanju misli kao osnovi za svako ljudsko djelo.

Dakle ono što Spengler vidi kao povijest ispravno portretira samo one kulture koje su izraz, sposobnosti elite i klasa da na krvi temelje oblikovanje djela.

Stoga, Spengler ne može pronaći najdublje impulse današnjice. I upravo to mu je važno. On kontemplira prošlost raznih kultura da bi pronašao perspektivu za budućnost. Međutim današnje čovječanstvo, u svim značajnim kulturama i civilizacijama, došlo je do točke gdje se čovjek, kao čovjek, oslobađa od onih povijesnih asocijacija čije rađanje, zrelost i starenje Spengler vidi kao povijest. Čovjek će razviti, iz vlastitih unutarnjih sposobnosti, ono što je ranije razvijano u njemu od elita i klasa. Ovaj trenutak u povijesti svijeta, koji je prisutan unatoč svom propadanju kultura, i na račun kojeg se upravo one kulture koje jedine Spengler prepoznaje kao takve, urušavaju, ovaj trenutak u svjetskoj povijesti mora preuzeti živa, aktivna, iz duha rođena volja. (U mojoj *Filozofiji duhovne aktivnosti* pokušao sam okarakterizirati čovjeka unutar ovog trenutka svjetske povijesti kao biće volje podržane od misaono-moralne intuicije.) Ali za Spenglera ne postoji više bilo kakav impuls za djelovanje za čovjeka kada se on oslobodi od starih asocijacija. Spenglerove ideje postaju jasne i oštre kada, iz njegove perspektive, opisuje popuštanje veze. „Plemenitost svih početaka bila je *elita* u najprimarnijem smislu, povijest

postaje tijelo, rasa na najvišem potencijalu. Buržoazija ima određene granice; ona pripada kulturi; ona u najboljem smislu obuhvaća, sve koji joj prijanjaju, i pod imenom naroda, populusa, demosa, okuplja plemstvo i svećenstvo, novac i um, majstora i nadničara, kao svoje sastavne dijelove. To je ideja koju civilizacija kada dođe na scenu nađe da prevladava, i to je ono što ona uništava svojim pojmom četvrtog stanja, mase, što potpuno odbacuje kulturu i njene zrele forme. ... Tako četvrto stanje postaje izraz prelaska povijesti u stanje bez povijesti. Masa je kraj, radikalna ništavnost“.

Međutim u toj ništavnosti svjetsko-povijesni trenutak mora potražiti povijesno „sve“, ne u četvrtom stanju ili u nekom drugom, već u čovjeku (od svih sastavnica) koji sada po prvi puta mora naći, iz najdubljih unutarnjih izvora, pravu snagu slobode. No mi ne otvaramo put toj slobodi kada, čisto iz krvnih odnosa Spenglerovih povijesnih perspektiva opisujemo slobodu ovako: „To je bio kreativni entuzijazam u čovjeku grada koji je od desetog stoljeća pr.n.e. (a istovremeno) i u drugim kulturama vukao generaciju za generacijom u čaroliju novog života, s kojim se po prvi puta u ljudskoj povijesti pojavila ideja *slobode*. ... Izraz *te* slobode je grad; duh grada je da razumijevanje postaje slobodno, i sve na putu intelektualnih, socijalnih, i nacionalnih pokreta što izbija u kasnijim periodima pod imenom slobode vodi natrag do izvora u ovoj jednoj prvobitnoj činjenici *odvajanja od zemlje*“.

U Spenglerovoj perspektivi, to izgleda točno, ali jednako je i netočno sa šireg stajališta. Jer proces postajanja iznutra svjesnim najdubljih duševnih snaga čovječanstva, koje žive u impulsu slobode, povijesna je pokretačka sila koja je utemeljila gradove da bi u vanjskoj činjenici iskusila slobodu.

Samo oni koji mogu vidjeti ovu pokretačku silu moći će u današnjem vremenu vidjeti početke perioda koji će povijest izvući iz najdubljih dijelova čovjeka i tako biti napredak nad epohama koje je u čovjeka povijest umetala. Oni koji to ne mogu vidjeti oni će, poput Spenglera, vidjeti samo kraj, koji je izraz svega što je ovaj istaknuti predstavnik modernog načina mišljenja našao u prethodnim kulturama. „S formiranom državom, prava povijest je također iznurena zaspala. Čovjek ponovno postaje biljka, prijanjajući na tlo, tupo i postojano ... Moćnici budućnosti mogu posjedovati Zemlju kao privatno vlasništvo — jer veliki politički oblik kulture nepopravljivo propada — ali to nije važno, jer kolika god da je njihova moć bezoblična i bezgranična, ona ima zadatak. A taj zadatak je neumorna briga za svijet onakav kakav jest, što je upravo suprotno zainteresiranosti doba moći novca, i zahtijeva visok osjećaj časti i dužnosti. Ali upravo zbog toga sada dolazi do konačne bitke između demokracije i cezarizma, između vodećih snaga diktatorske novčane ekonomije i čisto političke volje Cezara. ... Dolazak cezarizma razbija diktaturu novca i njeno političko oružje demokraciju. ... Međutim, za nas, koje je sudbina smjestila u ovu kulturu i u ovaj trenutak svog razvoja — trenutak u kojem novac slavi svoje posljednje pobjede a cezarizam, njegov nasljednik, približava

se tiho i neumoljivo — naš smjer, u isto vrijeme neizbježan i obvezan, za nas je postavljen unutar uskih okvira“.

Suočeni s time možemo samo reći: neka sadašnji ljudi i bliska budućnost pronađu snagu duha, tako da iz slobodne volje ovo ne postane povijest! Neka dođe vrijeme kada duhovno usmjereni pogled neće reći, kao što to čini Spengler: „A zadatak što ga je povijesna dužnost postavila *biti* će postignut s pojedincem ili protiv njega“. Umjesto toga nadajmo se da će doći vrijeme u kojem će ono što pojedinac može oblikovati iz slobodne volje postati povijesna nužnost. Spengler je osobnost koja ima veliki um, ali koja za svoju misiju uzima da izbriše sve duhovno u prirodi i povijesti.